

SEAHAWK-HELIKOPTEREN: SKIBENES ØJE I DET HØJE

EOD-TEMA : ALENE MED BOMBEN

ANNØR

M A J
2023

FORSVARET #værdatkæmpefor

Den hårde vej til patruljemærket

"Nr. 20" blev første kvinde til at bestå det otte uger lange patruljekursus

TEMA: FRA ISS TIL FES

MIHEL SAGDE
OP I PROTEST
- OG VENDTE
TILBAGE

FREMTIDENS
KAMPPLADS

Hvordan skal vi kæmpe i 2035?

Krigen i Ukraine viser, at amerikanerne har haft fuldstændig ret i deres analyse

4

Siden sidst. Artilleristen Sarah måludpeger digitalt under Dynamic Front.

5

Stumper. Bloddroner, 1. Brigades nye panserbro og nyt artilleri.

10

Grej. Ny JTAC-simulator er som at stå midt på kamppladsen.

12

FC om ledelse: En vigtig faktor i forhold til at holde på Forsvarets medarbejdere.

16

Ny oversergentuddannelse har skudt blended learning til hjørne.

20

Nr. 20 gennemførte som første kvinde patruljekurset – og fik job i Jægerkorpsen.

26

Kamppladsen anno 2035. Nogle gange kan man godt spå om fremtiden.

32

Makkerparret. Danske Kasper og amerikanske Patrick ombord på Gerald. R. Ford.

Tema:
Fra ISS til FES

34

Sådan har de det i Slagelse, nu hvor Ejendomsstyrelsen har overtaget efter ISS.

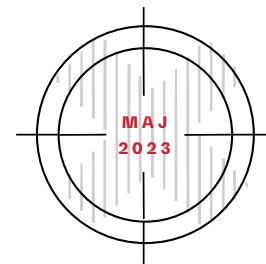
39

Hvor svært kan det være? Ejendomsstyrelsens chef har rigeligt på sin tallerken.

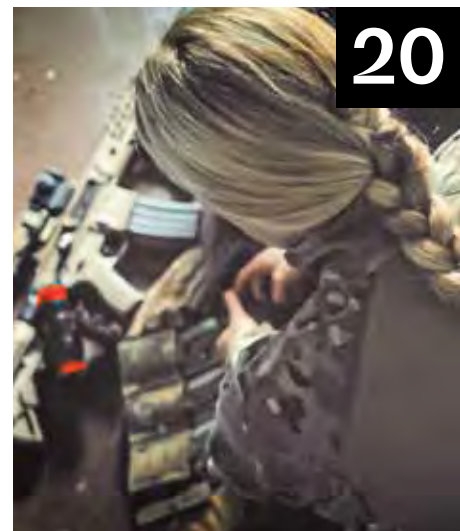
42

Ole i Frederikshavn mener, man skal slå i bordet for at få tingene til at virke.

indhold

62

20

79

16

52

44

Else Marie har fået et bedre forhold til sine kollegaer, nu hun er tilbage i Forsvaret.

46

Mihel sagde op i protest mod forholdene under ISS. Nu er han tilbage i Høvelte.

48

Monster er ikke mad. I hvert fald ikke hvis du vil være god til at passe dit arbejde.

52

Feature. Seahawk er en af verdens mest avancerede maritime helikoptere.

58

Station Nord: Er du først landet, kan det have lange udsigter at komme væk igen.

Tema: EOD

62

Bomberryddere rykkede ud til Aarhus Teater, Legoland og Brøndby Stadion.

68

EOD-veteranen Ole var første bomberrydder i Irak og Helmand.

70

To styk 500 kilosbomber fra 1943 viste sig at være ekstremt farlige.

76

Slaget. Sabotageaktionen der knækkede samarbejds-politikken.

79

Listen. Det daglige brød i fortiden, i felten og på en ubåd.

80

Bagsiden. Vores verden på Instagram.

Dynamic Front

Digital kommunikation betyder hurtigere skudafgivelse

Artilleriobservatøren afsøger terrænet og erkender målet. Hun aktiverer JIM LR, en avanceret kikkert. Klik, klik, klik, og efter en kort orientering sender hun en skudordre. Den standardiserede digitale skudordre bliver sendt til den danske skydecentral, der vurderer, om egne artillerienheder skal engagere målet.

Afstanden til målets placering ligger uden for de danske Cardom-morters rækkevidde. Den digitale besked går videre til hovedkvarteret. På et kort over Oksbøl Skyde- og øvelsesterræn kan soldaterne i hovedkvarteret se, at den franske CAESAR står bedre placeret.

Beskeden fra den danske observatør går direkte videre til den franske artillerienhed, som efterfølgende udfører den danske skudordre.

Cirka 120 sekunder efter beskeden fra den danske observatør er sendt, skyder en CAESAR-kanon mod det dansk-udpegede mål.

Artilleriobservatøren Sarah måludpeger og videresender digitalt.

500 soldater fra ni lande var samlet i Oksbøl Skyde- og øvelsesterræn til en samvirkeøvelse (samarbejdsøvelse) fra den 13.-30. marts. Det er første gang, at øvelsen er i Danmark, og den er samtidig den største artilleriøvelse i Danmark i 30 år.

”Hele meningen med øvelse Dynamic Front er at træne samarbejde mellem artilleri fra forskellige nationer,” siger Jan, som er kaptajn i Danske Artilleriregiment.

ASCA-standard

Træning på tværs af nationer har altid været udfordret af sprogbarrierer og forskellige måder at gøre tingene på. Derfor er kommunikationsstandarden Artillery Systems Cooperation Activity (ASCA) afgørende for en succesfuld gennemførelse af øvelsen. ASCA-standard skal alle landenes nationale software overholde.

”Noget af det bedste ved ASCA-standard er, at vi har reduceret tiden fra observation til, at skud kan afgives,” siger Jan.

For få år siden foregik al kommunikation over radio fra observatøren til skydecentral og derfra til det skydende artilleri. Selv om der fortsat finder radio-kommunikation sted, er det meste overgået til den digitale kommunikation via ASCA-standard. Det sikrer en langt hurtigere og mere fejlfri kommunikation på trods af sprogbarrierer.

► Artilleriet på øvelsen bestod af danske Cardom 10, franske CAESAR, amerikanske HIMARS, polske KRAB og amerikanske M777. Luftstøtte var fra danske og amerikanske F-16-kampfly, mens fregatter fra NATOs stående flådestyrke TG 441.01. ydede ildstøtte fra søsiden.

► Dynamic Front foregik ikke kun i Danmark. Samtidig med skarpskydningen 27.-30. marts i Oksbøl var der aktiviteter i Grafenwöhr i Tyskland.

► Den amerikanske 56th Artillery Command stod for den overordnede styring af Dynamic Front.

HONNØR

Udgives af
Forsvarskommandoen

Ansvarshavende redaktør
Kenneth Pedersen
Generaløjtnant
Chef for Forsvarsstaben

Redaktør
Martin Finnedal

Redaktionen
magasinet@mil.dk

Kommunikationssektionen
Holmens Kanal 9
1060 København K
<https://www.forsvaret.dk>

Design
OTW

Trykkeri
Stibo Complete

Forsidefoto
Tue Skals

Redaktion afsluttet
25. april 2023

Oplag 28.000

Kilder i Honnor kan optræde med fuldt navn eller anonymiseres ved at bruge enten for- eller efternavn. Dette er afledt af anbefalinger fra Forsvarets Efterretningstjeneste om en mulig sikkerhedsrisiko for nogle personelgrupper, hvis de står frem på en måde, så de kan identificeres.

Layout
Bjarne Valdemar Jensen

Kort nyt. Overblik. Grej. **Stumper**

Foto: Fighter Wing Skrydstrup

Se alt om
danmarkshistoriens
største våbenindkøb

Amerikanske F-35-kampfly på besøg

I Flyvestation Skrydstrup havde den 6. til 16. marts besøg af fem amerikanske F-35-kampfly. Besøget var en del af forberedelserne frem mod, at de første danske F-35-kampfly ankommer til Danmark i efteråret 2023. De amerikanske F-35-kampfly indgik i de sædvanlige flyvepas og deltog i træning med Forsvaret.

Ifølge oberst og chef for Fighter Wing Skrydstrup, Kim Jensen, giver det rigtig god mening at lære af vores amerikanske allierede.

"Besøget af amerikanske F-35-kampfly og deres personel er en vigtig del af forberedelsen til, at vi selv modtager og begynder at operere med vores egne fly senere på året. Vi får erfaringer med det operative, når vi flyver og opererer sammen i luften, men også alt det logistiske på

jorden ved at have flyene her på flyvestationen lærer os meget."

Amerikanernes besøg igangsætter de sidste forberedelser frem mod modtagelsen af danske F-35-kampfly på Fighter Wing Skrydstrup.

Ankomsten – også kaldet 'First Aircraft Arrival' – er planlagt til efteråret 2023 og bliver kulminationen på årtiers arbejde, når danske F-35-kampfly for første gang lander på dansk jord.

Danmark har indtil videre købt i alt 27 F-35-kampfly, der i en implementeringsperiode gradvist vil overtage opgaven for F-16.

Der vil løbende blive opdateret om 'First Aircraft Arrival' på Forsvarets hjemmeside samt via Forsvarets, Flyvevåbnets og Fighter Wing Skrydstrups sociale medier. 📡

HJEMMEVÆRNET

13.000 aktive frivillige

Så mange aktive timer brugte Hjemmeværnets frivillige

2022	2.270.579
2021	1.963.475
2020	1.732.219

Foto: Nina Flindt Tøntø

Mod det uendelige univers:

Thule Air Base har skiftet navn til Pituffik Space Base

▶ Ved åbningen af den årlige begivenhed "Greenlandic Heritage Week" på Thule Air Base den 6. april blev der på basen afholdt en ceremoni i forbindelse med, at navnet på basen er ændret. Den amerikanske base i Nordvestgrønland hedder nu Pituffik Space Base.

Årsagen til navneskiftet er blandt andet, at basen ikke længere bemannes af folk fra U.S. Air Force men derimod fra U.S. Space Force, der blev oprettet i december 2019.

Basens radar har til formål at advare USA om eventuelt indgående ballistiske missiler men også at holde øje med objekter i kredsløb og ikke mindst rumaffald fra blandt andet udtjente satellitter, hvilket er et stadigt stigende problem.

Den anden del af basens nye navn, Pituffik, kommer fra en bebyggelse, der lå i nærheden af, hvor basen blev bygget.

Bebyggelsens beboere blev i forbindelse med opbygningen af basen flyttet til den nuværende by Qaanaaq.

Til stede ved ceremonien var Chief of Space Operations for U.S. Space Force, general B. Chance Saltzman, embedsmænd og politikere fra både Grønland og Danmark samt indbyggerne fra de grønlandske byer og bygder Qaanaaq, Savissivik og Siorapaluk.

"Med navneskiftet ønsker vi at anerkende Grønlands rige kulturarv og Grønlands folk," sagde generalen blandt andet. "Greenlandic Heritage Week" er en årligt tilbagevendende begivenhed på basen, hvor borgerne i lokalområdet inviteres til basen i påsken til forskellige arrangementer. Et af højdepunkterne er et stort hundslædeløb. 🐾

KAKI og PIT er blevet til Cyberdivisionen

▶ De to it-organisationer under Forsvarsministeriets Materiel- og Indkøbsstyrelse (FMI), KAKI og PIT, er per. 1. marts blevet slået sammen til én organisation med navnet Cyberdivisionen. Den har ansvar for it-støtte til de mere end 20.000 medarbejdere i koncernen. De tre kerneopgaver for divisionen er at sikre stabil og effektiv it-drift og support af koncernens ansatte, støtte udvikling og styring af it og digitalisering og ikke mindst at styrke cyberforsvaret og beskytte koncernens it-systemer og data mod digitale angreb.

Med Cyberdivisionen får Forsvaret én samlet, effektiv og enkelt organiseret it-organisation, så de eksisterende ressourcer og it-kompetencer udnyttes bedst muligt.

It og digitalisering er det nødvendige fundament for et stærkt og tidssvarende forsvar. Derfor er Cyberdivisionen designet til at kunne løfte flere opgaver i takt med, at der eventuelt tilføres flere midler i forbindelse med det kommende forsvarsforlig. Det er meningen, at Cyberdivisionen kommer til at spille en større rolle i forbindelse med eksekvering af multidomæneoperationer og digitalisering af Forsvaret i det hele taget. 🐾

STATUS PÅ NYT UNIFORM-SYSTEM

▶ Planen for modtagelse af de første leverancer af det nye fællesnordiske uniformssystem er som tidligere beskrevet her i Honnør, at de skal ankomme til Forsvarsministeriets Materiel- og Indkøbsstyrelse (FMI) hen mod udgangen af 2023. Modtagelse hos FMI og dermed depoterne rundt i landet derefter vil strække sig ind i 2024. For at sikre at der er nok uniformer til alle, udsender FMI i løbet af i år udbudsmateriale på en tillægsaftale. Som udgangspunkt skal levering af de resterende uniformer gennemføres tættest muligt på de første leverancer. Det er for tidligt at sætte endelig dato på leverancerne.

I forhold til det opfølgende anskaffelsesprojekt skal uniformerne leve op til kravene fra det nye nordiske uniformssystem. Det er ifølge FMI vigtigt, at soldaterne ikke vil kunne mærke forskel på systemerne. 🐾

Puls og Atmos på vej

Foto: Elbit

Foto: Elbit

▶ Allerede her til sommer ankommer det første af to nye ildstøttesystemer til Forsvarsministeriets Materiel- og Indkøbsstyrelse. Det første hedder Puls og er raketkastere (MLRS) med en rækkevidde på op til 300 kilometer. Puls monteres på terrængående lastbiler. FMI har købt otte Puls-raketkastere.

Det andet system hedder Atmos og er et 8x8 155 millimeter artillerisystem med

en rækkevidde på op til 40 kilometer. FMI har købt 19 styk, som en erstatning for de 19 CAESAR-haubitser, der blev doneret til Ukraine i marts. Atmos forventes leveret til FMI i begyndelsen af det nye år.

”Den hurtige leverance af nye velafprøvede systemer sikrer, at vi ved regimentet vil kunne levere den ildstøtte, som blandt andet Hærens enheder har behov for. Den hurtige leverance af de nye ildstøttesystemer

gør samtidig, at vores personel med specialistkompetencer inden for artilleriområdet hurtigt kan komme i gang med at lære det nye materiel at kende,” siger chefen for Danske Artilleriregiment, oberst Michael Aksel Villumsen.

Begge ildstøttesystemer produceres af israelske Elbit. De to ildstøttesystemer forventes at kunne være fuldt operative i løbet af 2025. ⚙️

LEGUAN panserbro:

LEO2A7 undervogn

Vægt: 63 tons

Hestekræfter: 1500

Maks.- hastighed: 65 km/t

Længde: 15,2 meter

Højde: 4 meter

Bredde: 4 meter

Første nye panserbro kommer efter sommerferien

1. Brigade får i det nye år bedre muligheder for at komme tørskoet frem.

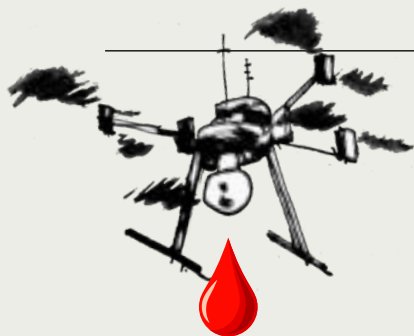
Den nuværende panserbro, Biber, bliver afløst af Leguan fra producenten Krauss-Maffei Wegmann, der også leverer Leopard 2A7. Den første af i alt syv Leguan-broer ankommer til 1. Panseringeniørbataljon i

Skive efter sommerferien. Samtlige broer ventes at være leveret i begyndelsen af 2024.

Den nye panserbro kan transportere og udlægge to broer ad gangen. Det er en væsentlig forbedring i forhold til dens forgænger, Biber, der var bygget til at kunne transportere og altså også slå en enkelt

bro ad gangen. Mandskabet kan betjene køretøjet indefra og behøver derfor ikke forlade det, når broen skal slås.

Alt i alt betyder indførsen af Leguan, der blev bestilt i 2019, at 1. Brigade kan bevæge sig både hurtigere og sikrere og får større rækkevidde. 🛠️

Sanitetskommandoen tester bloddroner

Der findes allerede bloddonorer, men inden for en overskuelig fremtid findes der måske også bloddroner. Forsvarets Sanitetskommando (FSK) foretager sammen med Trænregimentet forsøg, hvor kendt teknik i form af autonome droner bruges til at flyve blod frem til en såret soldat, så den tidskrævende transport af soldaten selv kan undgås. Derved sparer

man afgørende tid, hvilket øger den sårede soldats chance for at overleve.

Målet er, at dronen kan få blodet frem på distancer på op til 20 kilometer på maksimalt 20 minutter.

"På denne måde får vi blodet frem til netop det sted, hvor man er i gang med at behandle den sårede soldat. Man behøver altså ikke at flytte soldaten til

et centralt behandlingssted igennem vanskeligt og eventuelt farligt terræn. Blodet kommer til soldaten, og behandling kan igangsættes hurtigt," forklarer Claus O. Hansen, der er stabslæge i Forsvarets Sanitetskommando.

Forsøget udføres i samarbejde mellem FSK, Aalborg Sygehus, Trænregimentet og to civile firmaer. 🛠️

De Krigshistoriske Samlinger søger personlige genstande

► Har du været udsendt, er du måske i besiddelse af en genstand, der er interessant for andre. Samlingskoordinator på Nationalmuseets krigshistoriske samlinger Jørgen Walseth er gået i gang med en helt ny type eftersøgning, der muligvis involverer dig. Jørgen Walseth efterspørger personlige genstande i form af talismaner eller andre lykkebringende genstande. Det kan for eksempel være en gave, man har fået med hjemmefra, en bog, man medbringer, selv om man har læst den otte gange eller et fast ritual af enhver slags. Dokumentation kan være i form af et fotografi, breve, en dagbog eller en anden skriftlig beskrivelse.

”Vi har kendt til soldatens amuletter si-

den 1700-tallet, men det er aldrig noget, vi før har efterspurgt, opbevaret eller udstillet,” fortæller Jørgen Walseth.

Der er endnu ingen planer om en konkret udstilling, men det kan eventuelt blive aktuelt, hvis der kommer nok bidrag.

Hvis du har noget, du tror vil kunne interessere Nationalmuseets Krigshistoriske Samlinger, kan du skrive til Jorgen.walseth@natmus.dk eller endda besøge Jørgen Walseth på adressen Frederiksholms Kanal 29, 1220 København K. 📧

Foto: ISAF Hold 8

Efter dødsulykke:

Søværnets Dykkertjeneste har uddannet kenyanske dykkere

► Syv dykkere fra den kenyanske flåde kan nu – takket være Søværnets Dykkertjeneste – nå ned til 60 meters dybde. Siden 2021 har de syv dykkere modtaget uddannelse i både Danmark og Kenya. Her er de blevet gjort fortrolige med specialiseret dykkerudstyr i både teori og praksis. Meget vigtigt i forhold til at kunne dykke så dybt er uddannelsen i apparatet rebreather. Som navnet fortæller, tillader rebreather genbrug af allerede udåndet luft, hvilket har den fordel, at dykkeren får mere ud af sin luftbeholdning. Det var en tragisk dødsulykke, som fik den kenyanske flåde til at efterspørge dykkerkapaciteten hos det danske forsvar. I 2019 tabte en færge en personbil i Mombasas havn. Bilen sank

ned på 55 meters dybde, og en ung kvinde og hendes fireårige datter omkom. Kenya blev nødt til at få assistance fra Sydafrika til at bjærge de omkomne, da den kenyanske flåde kun kunne dykke til cirka 30 meter. 📧

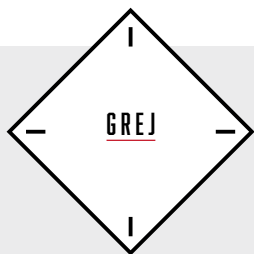

Du kan se en video om uddannelsen på Forsvarets youtubekanal <https://www.youtube.com/@Forsvarskanalen>

ORLOGSGASTEN BLIVER GENUDGIVET

► Håndbog for kommende søfolk, Orlogsgasten, bliver nu opdateret og genudgivet. Det er et delresultat af arbejdet i Arbejdsgruppe Tradition, der i 2018 blev nedsat af daværende chef for Søværnet Torben Mikkelsen. Formålet var at udarbejde et katalog over ”de traditioner i Søværnet, der medvirker til opbyggelsen af værnsidentitet gennem øget vægtning af traditionspleje.” I Orlogsgasten kan man blandt andet få instruks i korrekte meldinger til chefen, anvendelse af fraværsskander, anvendelse af Søværnets ’til anledningen’ korrekte uniformer i forbindelse med ceremonielle handlinger, nytårsparoler, messeliv og -reglementer, polar- og ækvatordøb og fejring af særlige mærkedage. Ifølge Søværnet er den opdaterede udgave af Orlogsgasten i skrivende stund på vej i tryk. 📧

JTAC-simulator er blevet endnu mere realistisk

Træningsmulighederne for Forsvarets JTAC-elever er blevet endnu bedre. Det sker med en dansk udviklet simulator, der efterligner de forhold, som soldaten står med i felten.

Når danske JTAC-elever (Joint Terminal Attack Controller) lærer at koordinere angreb med fly, artilleri, kamphelikoptere eller droner, foregår det ofte i en dansk-udviklet JTAC-simulator. Den teknologiske udvikling har betydet, at flere discipliner nu kan trænes tilstrækkeligt realistisk i det digitale miljø.

"Meget af vores håndværk består i, at vi kan vores procedurer, og simulatoren betyder, at vi kan lave så mange gentagelser, der skal til, for at procedurerne sidder på rygraden, inden vi bruger tid med de rigtige fly og piloter. Der har simulatoren en af sine styrker – gentagelser af proceduretræning. En anden styrke ved simulatoren er, at JTAC kan være indsat i et scenarie i længere tid – begge dele uden, at det, "koster", noget i forhold til flyressourcer – men den må selvfølgelig aldrig nogensinde helt erstatte rigtig træning," pointerer Carsten med callsignet GRUMPY, der er en af de garvede JTAC's.

Umiddelbart er simulatorens lighed med et helt almindeligt krigsspil til konsollen derhjemme slående. Men simulatoren er designet med en realisme, de færreste spil kan matche.

"Vores nyeste funktionalitet er, at simulatoren tager højde for terrænet og bygninger og forringer radiosignalet derefter. Så hvis flyet og JTAC'en er på hver sin side af en stor bygning eller et bjerg, kan de ikke tale sammen. Det er en meget

reel udfordring ude i virkeligheden, så det skal vi også kunne belaste eleven med, når vedkommende er klar til at håndtere det," forklarer Carsten.

Han fremhæver desuden, at miljøet i simulatoren er en digital klon af de områder, som JTAC'erne træner i, så der vil være en høj grad af genkendelse, når eleven efterfølgende faktisk står derude. Netop den funktionalitet kan også anvendes, hvis JTAC'en skal udsendes til et bestemt missionsområde.

Blindskak på slagmarken

En JTAC-opgave er at være ansvarlig for et tildelt luftrum. JTAC er på den måde et mobilt "kontrolltårn", der skal forhindre, at brugerne af luftrummet kommer på kollisionskurs. Kontrollen af luftrummet sker samtidig med, at JTAC står for koordination af angreb fra luften mod et givent mål. Det forventes, at en god JTAC er i stand til at lave en fleksibel og sikker plan for luftrummet, der gør, at han eller hun er i stand til at støtte opgaven på jorden med alle de fly og våben, der opererer i hans eller hendes del af luftrummet. For det meste vil JTAC'en ikke kunne se nogle af de "spillere", vedkommende flytter rundt med, så en stor del af jobbet foregår med kort, radio og digitale hjælpemidler.

"Det svarer populært sagt til at spille blindskak, hvor du hele tiden skal visualisere flyenes og de andre enheders

positioner og bevægelser ud fra de meldinger, der kommer ind på radioen. Du skal for eksempel holde styr på en artillerienhed bag horisonten mod øst, en kamphelikopter på vej ind fra syd, en drone over dig og et morterhold en kilometer vest for dig, og det er din opgave at koordinere alt, hvad de foretager sig og skyder med. Den tredimensionelle hjerne gymnastik og intensive belastning er simulatoren vanvittigt god til at gengive, og der går kun få minutter, fra eleven står foran skærmen, til vedkommende mentalt er på slagmarken i sin egen boble," siger Carsten.

Bedre udnyttelse af tiden

En stor del af JTAC'ernes træning foregår sammen med kampflypiloter, men da nogle af angrebstyperne kræver, at piloten kan se jorden, er det ikke usædvanligt med aflysninger på grund af vejret.

"Med simulatoren kan vi bruge uddannelses tiden mere effektivt uanset årstid og vejret udenfor, og det betyder, at eleven er på et meget højere niveau, når vedkommende kommer ud i virkeligheden. Vi får luget alle procedurefejlene væk i ro og mag, så vi får større værdi af træningen, når vi kommer ud og arbejder sammen med piloter og fly, hvor minutterne er kostbare," siger Carsten. 🌀

Selv om det hele foregår i en simulator, går der få minutter, og så er eleven mentalt ude på kamppladsen og glemmer, at vedkommende egentligt er indendørs i Karup.

JTAC

Alle de danske enheder, der har JTAC's, det vil sige Operations Support Wing i Flyvevåbnet, Danske Artilleriregiment i Hæren samt Jægerkorpset og Frømandskorpset, har en simulator. Fra F-16 simulatoren i Skrydstrup kan jagerpiloterne også koble sig op i det samme virtuelle miljø i den rolle, de har. Det giver en fleksibel adgang for instruktørerne i Karup til at undervise og deltage i virtuel proceduretræning på tværs af landet.

Udviklet i Danmark

JTAC-simulatoren er udviklet af det danske firma IFAD. Den direkte adgang til producenten har betydet, at nye funktioner og procedurer eller ønsker til funktionalitet i den danske JTAC-simulator er blevet implementeret hurtigt. Simulatoren er nu også solgt til en række andre europæiske lande. IFAD har også leveret en lang række andre simulatorer til både Danmark og udlandet.

Fremtiden for JTAC-simulation

Med tiden vil simulationen foregå i et virtual reality-headset fremfor på en stor konventionel skærm. Den største udfordring ved den løsning er, at eleven også samtidig skal kunne anvende fysiske genstande som kort og notesblok uden for den virtuelle verden – netop derfor arbejder industrien på hybridløsninger, hvor en del af synsfeltet er i den virtuelle verden, og en anden er i den fysiske.

Styrker

- + Proceduretræning
- + Effektiv udnyttelse af tiden, hvis vejret ikke tillader flyvning
- + Billig i drift

Svaghed

- × Ingen miljöpåvirkning af soldaten

FC: "Som leder er du nødt til at give noget af dig selv"

Forsvarschef Flemming Lentfer ønsker sig større fokus på ledelse. God ledelse, mener han, er en vigtig faktor i forhold til at holde på Forsvarets medarbejdere. Han insisterer på, at der skal være tid til ledelsesudvikling. Også i en travl hverdag med få ressourcer og de ekstraopgaver, der er kommet til inden for det seneste år. Honnør har på baggrund af Forsvarets ledelsesgrundlag 2023 interviewet general Flemming Lentfer.

HONNØR: I en tid med personalemangel og manglende ressourcer hvorfor er lige præcis god ledelse så vigtig?

FC: "Grunden til, at jeg gerne vil tale om god ledelse og ledelsesudvikling – gerne hver dag – er, at jeg tror på, at det betyder rigtig meget for fastholdelsen af vores medarbejdere. Det er alt lige fra god omgangstone, til at man kan lede forskellige fagligheder for at nå en fælles opgaveløsning. Når jeg lytter til folk, der forlader Forsvaret, er det ofte noget ledelsesmæssigt, der har bidraget til, at man har valgt at lave noget andet end at være soldat. For mig er ledelse en stor del af at være en attraktiv arbejdsplads. Der er masser af andre ting, der skal forbedres: Bedre etableringer, anskaffelse af materiel, it, det er jeg med på. Men det er ikke desto mindre vigtigt, at vi

respekterer hinanden i stedet for at tro, at vi forbereder hinanden på opgaver ved at tale hårdt til hinanden eller på anden måde have en ubehagelig omgangstone."

HONNØR: Du skelner skarpt mellem ledelse og føring. Hvad er forskellen, som du ser det?

FC: "Føring er nedfældet i bestemmelser, regler og standarder. Hvis man nu forskyder det til ledelse, har vi et fælles værdigrundlag om troværdighed, ansvarlighed, åbenhed, selvstændighed og tillid. Det er de værdier, vi bekender os til, og det er den ramme, god ledelse skal udfolde sig indenfor. God ledelse og kontant føring i en kampsituation er to forskellige ting. Det er to vidt forskellige tilgange til, hvordan vi får det bedst

mulige frem i hinanden. I gammel tid mente vi groft sagt, at soldater var den samme type mennesker, som man kunne behandle ens, og når lederen fik folkene rykket 100 meter frem, var opgaven løst. I dag er soldaterne og medarbejderne meget forskellige og skal kunne mange forskellige ting. Derfor handler det om teamwork, hvor man respekterer hinandens færdigheder i de små og store tandhjul."

HONNØR: Forsvaret er jo kendt for, at det er her, man får den bedste lederuddannelse. Er det ikke tilfældet længere?

FC: "Det er vi kendt for, og til tider har vi vel ovenikøbet talt om, at vi har den bedste lederuddannelse i landet. Det tror jeg stadig, vi i en eller anden grad har, men vi skal holde op med at tro,

Forsvarschefen har aflagt besøg i England i forbindelse med uddannelsen af ukrainske soldater og har med egne øjne set udfordringerne, men også den positive udvikling, ukrainerne har gennemgået. Foto: Simon J. Elbeck

at bare fordi vi er rigtig gode til at lave føring i en konkret kampsituation, så er vi også rigtig gode til at være ledere i den almindelige dagligdag ude på kasernen, flådestationen eller flyvestationen. Så naiv er jeg ikke. Jeg insisterer på, at ledere og chefer på alle niveauer i deres daglige prioriteringer afser rum og mulighed til at tale om og uddanne sig i ledelse – af den simple grund, at det efterspørger vores soldater og medarbejdere. Det er relativt simpelt at se behovet, men det er ikke nødvendigvis simpelt at skaffe tiden til det. Men den er vi nødt til at finde. Ellers tror jeg stadig, vi vil se, at én afgangsårsag er en ledelsesform, man hellere ville være foruden."

»... vi skal holde op med at tro, at bare fordi vi er rigtig gode til at lave føring i en konkret kampsituation, så er vi også rigtig gode til at være ledere i den almindelige dagligdag ude på kasernen, flådestationen eller flyvestationen. Så naiv er jeg ikke. «

**Flemming Lentfer
forsvarschef**

HONNØR: Nogle vil sige, at ledelse er sværere, fordi det er mere abstrakt end føring.

FC: "Ja, det bliver jo abstrakt i den forstand, at det ikke er målbart på samme måde, som føring er. Det er til gengæld overhovedet ikke abstrakt i den forstand, at der er kontant afregning hver gang. Hvis man for eksempel vælger ikke at tage sit ledelsesansvar på sig, så udfører man jo stadig ledelse. Bare ikke på den gode måde. Mit håb er, at jo mere vi taler om det her, desto mere bliver den enkelte leder fortrolig med at tage ansvaret på sig og leve med de usikkerheder, der følger med at være leder. Hvis man ikke taler om det, er der nogle, der vælger at bruge en afart af føring. Det er noget, man er tryk ved, for det er mere målbart – modsat meget ledelse. Ved føring kan man tale om, hvorvidt man nåede sin opgave inden for deadline. Og gjorde man ikke det, kan man måske prøve igen. Når det gælder ledelse, kan man ikke bare prøve igen, for i mellemtiden er der nogen, der har fået den oplevelse, at man blev udsat for dårlig ledelse. Den tillid kan være svær at genskabe."

HONNØR: Hvad er en god leder for dig?

FC: "Ledelse er betinget af, at man tør indgå i relationer med andre mennesker, uden at man bliver usikker og skræmt over, om man kommer til at gøre noget forkert. Man behøver ikke være bange for, at man på et tidspunkt er nødt til at sige til et menneske: Det var mig, der tog fejl, og det var faktisk dig, der havde ret. Som leder er du nødt til at give noget af dig selv, for at dine medarbejdere kan se dig. Når vi kombinerer det med diversitet, altså forskellige typer mennesker som gør tingene på hver deres måde, får vi den bedste opgaveløsning. Det stiller nogle

krav til lederen, for man kan ikke bokse medarbejderne ind i små firkanter og insistere på, at man er bedst til at lede en bestemt type mennesker. Jeg er af den klare opfattelse, at har man påtaget sig en lederrolle, så forpligter det at udvikle sig som leder."

HONNØR: Kan du give nogle eksempler på, hvor du ser god ledelse?

FC: "Når jeg besøger vores enheder i Estland og Letland, får jeg det indtryk, at de har det rigtig godt. Der er en hel masse, der er nyt, og som vi stadig mangler at lære, fordi tingene har ændret sig så meget siden den 24. februar 2022. Det er jeg med på. Men når jeg taler med de andre lande, som har forbindelser til vores danske soldater, synes de, vores folk er utroligt professionelle, meget omgængelige og nemme at have med at gøre. Og i virkeligheden klar til at løse deres opgave, som er en kampopgave, hvis det endelig skulle ske. Med den anden hånd sender vi folk ud at uddanne ukrainere, og også det gør vi rasende godt. Vores soldater kunne godt have nogle bedre forhold, men ikke desto mindre lægger de sig utroligt meget i selen for at gøre, hvad de kan for nogle mennesker, der har alvor i øjnene. Generelt er vores evne til at omsætte teori i praksis – også i situationer der er ukendte – baseret på god ledelse. Vores udsendte har opbygget en sådan grad af tillid til hinanden, som er nødvendig for at få ting til at virke."

HONNØR: Hvordan vil du sikre, at dine ambitioner for god ledelse bliver indfriet?

FC: "Vi har lavet et fornyet ledelsesgrundlag, hvor rigtig mange af de principper, vi har kendt i så mange år i Forsvaret, stadig er de samme. Jeg har et stort ønske om, at vores ledelsesgrundlag og lederskab som

Læs mere om
ledelses-
grundlaget

på
ForsvarsInfo
og forsvaret.dk

Forsvarets ledelsesgrundlag 2023

Ledelse i den militære organisation hviler på tre grundlæggende discipliner: Førings, lederskab og styring.

Føring handler om at sætte retning for opgaveløsning. I Forsvaret udøves føring i rammen af Mission Command. Mission Command indebærer, at lederen maksimerer handlefrihed og handlekraft i rammen af den overordnede hensigt, så underordnede kan handle selvstændigt, målrettet og fremsynet.

Lederskab handler om at opbygge fællesskaber, der kan løse både kendte og nye opgaver i omskiftelige og usikre sammenhænge. Gennem lederskab understøttes den gensidige tiltro til hinanden og forpligtelse til at udvise den ordentlighed, loyalitet og disciplin, der styrker fællesskabet om opgaveløsningen.

Styring handler om at etablere og udvikle strukturer eller faste standardiserede procedurer og rutiner til effektivt at understøtte Forsvarets opgaveløsning.

Føring, lederskab og styring er i praksis tæt forbundne discipliner i den militære opgaveløsning. Det stiller store krav til alle ledelsesudøvere i det direkte møde mellem mennesker.

disciplin i langt højere grad fylder i vores uddannelse på alle niveauer. Alle ledere er nødt til at finde et åndehul i en meget travl, operativ hverdag, hvor vi diskuterer ledelse. Man skal turde begå fejl, og man skal turde skabe relationer til andre mennesker, hvor man kan bringe deres gode sider i spil og udvikle de dårlige. En af barriererne kan være, at vi ikke har talt nok om ledelse, at vi ikke har uddannet os nok til ledelse, men ikke desto mindre stadig tror, at vi har verdens bedste lederuddannelse. Jeg er overbevist om, at jo bedre vi er til at tale om ledelse og udøvelse af ledelse, desto bedre bliver arbejdsbetingelserne og arbejdsforholdene, og desto mere har vores kollegaer lyst til at blive her." ✨

Sergent Maja, Føringsstøtte-regimentet, CIS-sektionsfører:

"Vejen til at blive oversergent var mere fragmenteret på den tidligere uddannelse, og personligt kan jeg rigtig godt lide at være involveret intensivt i én ting ad gangen i en periode for så at gå ud og bruge det bagefter. Jeg tror ikke, jeg ville have haft så stort læringsmæssigt udbytte, som jeg føler, jeg har haft de sidste par uger, hvis vi havde haft et kursus for at blive sendt hjem til kompagniet og så tilbage igen for at fylde på. Så personligt er det her den ultimativt bedste måde at blive oversergent på. Jeg er ret glad for at have fået den mulighed," siger Maja, der kom hjem fra seks måneders udsendelse ved NATO Force Plan, NFP Hold 1, i Letland i november.

"Når hele uddannelsen kræver tilstedeværelse, tvinges man til at være sammen og væk hjemmefra i en længere periode. På den måde kommer man automatisk til at danne relationer hurtigere end ellers, da man jo går op og ned ad hinanden. Det smitter af på læringsmiljøet, som er supergodt. Jeg har altid været den, der ikke sagde så meget i klassen eller hyppigt rakte hånden op, men her kunne jeg ret hurtigt mærke, at det er et trygt og godt miljø, hvor jeg kan tale og deltage mere aktivt."

Uddannelsen giver overhøjde

Honnør har besøgt den nye oversergentuddannelse på Hærens Sergentskole i Varde. Tre elever giver her deres førstehåndsindtryk efter små tre uger på skolen.

DENNIS

Sergent Dennis, Jydske Dragonregiment, kadre-underviser på den Grundlæggende Sergentuuddannelse, Hærens Sergentskole:

"Efter at have været ude af Forsvaret i 11 år blev jeg ansat i en oversergentstilling for halvandet års tid siden. Egentlig kunne jeg godt have taget faglærermodulet i efteråret, som dengang ville kvalificere mig til at blive oversergent. Men da jeg hørte, at man ville starte en ny oversergentuuddannelse her i 2023, besluttede jeg mig for at vente. For godt nok er uddannelsen noget længere nu, men den giver både flere kvalifikationer og flere kompetencer. Man køber sig ind på en lidt større pakke, kan man sige, og det gav derfor god mening at vente. Både for min arbejdsgivers og min egen skyld, da jeg nu bliver kompetenceløftet på flere områder."

Som civil uddannede Dennis sig som specialpædagog og friluft vejleder og har blandt andet arbejdet med udsatte unge i Københavnsområdet i seks år. Men nu er han sammen med familien rykket tilbage til fødebyen Varde.

"Jeg har flere kollegaer, der er blevet oversergenter med kun en faglæreruuddannelse i bagagen. Det er bestemt noget, vi har talt om, da de godt kunne tænke sig nogle af de fag, vi får her. Set fra et arbejdsgiversynspunkt ved man heller ikke, hvad en oversergent fra den tidligere ordning har i værktøjskassen. Det er rart, at man fremover ved, hvilke kompetencer man får."

FREDERIK

Sergent Frederik, Føringsstøttere Regimentet, CIS-sektionsfører:

"Det er fedt, at vi er sammen under uddannelsen i samlet tre måneder. Uddannelsen er også med til at give overhøjde, selv om vi måske ikke kommer til at bruge alle moduler senere i karrieren. Men blot det at have kendskab til en oversergents opgaver, og hvad funktionen kan indebære ude ved de forskellige regimenter, og hvad man kan byde ind med i kompagniet i forhold til øvelse og uddannelse, ja, det synes jeg er et kæmpe plus".

Som Maja kom Frederik også hjem fra en udsendelse ved NATO Force Plan, NFP Hold 1, i Letland, kort før han indledte de 12 ugers uddannelse til oversergent. Efterfølgende venter en uddannelse som it-supporter.

"Et stort plus er også det netværk, man opbygger via kontakter til kollegaer fra alle dele af landet. Det giver noget insiderviden. Blandt andet har vi en IKK-kommandør i klassen. Det er jo ikke tit, man tager til JDR (Jydske Dragonregiment, red.) og hører, hvad hans job konkret går ud på. Omvendt er vi fra Føringsstøttere Regimentet i manges øjne jo blot dem, der trækker kabler. Man kan godt være lidt forudindtaget. Men her får vi jo alle et mere nuanceret billede, når vi er sammen med kollegaer fra stort set alle Hærens regimenter i tre måneder og er i felten sammen under den grønne tjeneste. Fordomme bliver brudt ned, og vi får nye kammerater, netværk og kollegaer, vi kan tage fat i, når vi er færdige."

Blended learning er skudt til hjørne

Hærens Sergentskole i Varde har søsat en spritny oversergentuddannelse, der skal sikre, at alle kommende oversergenter i Hæren har de samme faglige kompetencer, når de returnerer til deres respektive stamregiment efter 12 ugers uddannelse på sergentskolen.

2023 var blot 16 dage gammel, da de første elever på Hærens nye oversergentuddannelse (OSU) mødte op til første skoledag på Hærens Sergentskole i Varde. Forude ventede 12 ugers uddannelse med otte fagmoduler, som samlet set skal give et gevaldigt løft til oversergentens faglighed og kompetence til at agere som næstkommanderende i en deling.

"Der har længe været et ønske om, at Hærens oversergenter skulle have en mere struktureret uddannelse, da befalingsmændene selv – og enhederne ved regimenterne – følte, at oversergenterne simpelthen ikke var tilstrækkeligt fagligt robuste," siger hærchefsergent Henning Bæk, der sammen med lærerkrafter og Videreuddannelsesafdelingen på Varde Kaserne

satte den nye oversergentuddannelse på tegnebrættet sidste år.

OSU's primære målgruppe er en person med tre-fire års tilfredsstillende tjeneste som sergent i bagagen. Uddannelsen består af i alt otte fag. Faglæreruddannelsen og Skydeleder 2-uddannelsen er de tunge moduler à hver tre ugers varighed. De øvrige elementer er 'Oversergenten som leder', 'Oversergenten i felten', 'Oversergenten i Garnisonen', 'CBRN-befalingsmand', 'it & Cybersikkerhed og Taktisk Kommunikationsbefalingsmand' samt 'Sprængningstjeneste'.

Ud over tre nye fagmoduler, hvor der sættes fokus på oversergentens virke henholdsvis i felten, i garnisonen og som leder, er det også nyt, at hele forløbet gennemføres som tre måneders

tilstedeværelsesundervisning. Dermed er den hidtidige model med *blended learning*, hvor der veksles mellem individuelle selvstudier og fælles holdundervisning, nu skudt til hjørne, når det gælder uddannelsen af Hærens oversergenter.

Den nye uddannelse kan sergenter søge via kommandovejen. OSU er omkostningsneutral for Hærens Sergentskole, idet Hæren og Hærens øvrige regimenter byder ind med undervisningskapaciteter i flere af modulerne, lige som enkelte moduler gennemføres ved de regimenter, der har ekspertisen.

"I og med at sergenterne selv skal ansøge om optagelse på uddannelsen, er den også arbejdstidsneutral. Jeg ser dog gerne, at det i fremtiden bliver muligt at befale sergenter ind på uddannelsen. Så det arbejder jeg på," siger Henning Bæk.

Et forstyrrende element

Siden 2019 har det eneste krav til kommende oversergenter været et bestået faglærermodul på otte uger, hvor blot 15 dage var tilstedeværelsesundervisning. Ud over at være uddannet faglærer kunne der tidligere derfor være stor forskel på, hvilke faglige kompetencer den enkelte oversergent besad, efter at der var kommet en ekstra bue på skulderdistinktionen. Men det rådes der bod på nu.

"Tidligere har oversergentuddannelsen ofte været et forstyrrende element ude hos enhederne, hvor befalingsmanden tit var fraværende en uges tid ad gangen i forbindelse med fælles undervisning i blandt andet Varde. Det kunne være svært at vide, hvornår sergenterne reelt var til rådighed, lige som eleven også rent mentalt kunne være fraværende i større eller mindre grad, fordi han eller hun havde lektier eller opgaver i tankerne. Med den nye oversergentuddannelse kan enheden kalkulere med, at eleven er væk fra enheden i sammenhængende 12 uger, hvor oversergent-eleven kan holde fuldt fokus på at lære og uddanne sig," siger Henning Bæk og tilføjer:

"Groft sagt var der i teorien ikke to oversergenter, som var ens, og kompagnicheferne ude ved enhederne kunne risikere at stå med en håndfuld oversergenter med hver sit kompetencekatalog, hvilket selvsagt kunne være en udfordring."

Mangler hundredvis af oversergenter

Med den nye oversergentuddannelse vil fremtidens oversergenter være bygget over samme læst. En anden stor ambition med uddannelsen er, at oversergentens kompetencer som næstkom-

manderende for en deling bliver styrket.

"Ud over faglærerdelen samt de allerede kendte moduler, som oversergenteleven tidligere kunne vælge til, er jeg rigtig glad for, at vi nu styrker oversergentens kompetencer inden for ledelse, kundskaber i felten samt garnisonstjeneste, som blandt andet omfatter logistik og almen vedligeholdelsestjeneste," siger

×

Hærchefsergent Henning Bæk

×

Chefsergent C. C. S. Andersen

Henning Bæk og tilføjer:

"Oversergenten er Hærens ryggrad, men alt imens vi er ret godt med i forhold til at få uddannet rigeligt med sergenter, står flere hundrede af Hærens knap 700 oversergentstillinger ubesatte hen. Derfor skal det også være min opfordring til de erfarne sergenter derude, at de bare skal se at komme i gang med at få søgt ind på den nye oversergentuddannelse.

Samtidig er det vigtigt, at kompagnicheferne også forstår, at man er nødt til at se det som en langsigtet investering og få sendt sergenterne af sted på OSU, hvis vi skal have indhentet det markante vakuum, som p.t. findes i befalingsmandsstrukturen på grund af den store mangel på oversergenter."

Oversergent er vital for Hæren

Det er Videreuddannelsesafdelingen på Hærens Sergentskole i Varde, som i tæt dialog med Henning Bæk og Forsvarsakademiet har udviklet den nye oversergentuddannelse. På sergentskolen har man i et stykke tid kendt til den usikkerhed, som manglende faglighed har affødt blandt oversergenter ved Hærens regimenter.

"Oversergenten er den vitale befalingsmandsfunktion i Hæren – lige som kaptajner er det for officersgruppen. For det er dem, der er tæt på soldaterne, det er dem, der uddanner soldaterne, det er dem, der har den største faglighed – de er og bliver de vigtigste fagpersoner. Men desværre er det også den gruppe, som det ikke er lykkedes at give den kompetencepakke, de har brug for. Og det er egentlig det, den nye OSU er designet omkring og gør op med, så de kommende oversergenter får håndfærdige kompetencer, som de konkret kan tage med sig ud og bruge ude ved enhederne," siger chefsergent C. C. S. Andersen, der er skolebefalingsmand på Hærens Sergentskole.

Her er indledningsvis tilknyttet tre undervisere for de 144 oversergentelever, man har kapacitet til at uddanne hvert år, men ambitionen er, at lærerstaben skal tælle fem faste undervisere, når det nye forsvarsforlig er kommet i hus.

"Som organisation og skole er vi rigtig glade for at kunne sige, at nu genetablerer vi det faglige fundament hos Hærens dygtigste – og vigtigste – befalingsmænd. Nu bliver det overordnet igen muligt at sige, at oversergenterne er en gruppe for sig. Og med den nye OSU giver vi eleverne en række vigtige faglige værktøjer, som vi håber kan være med til at genetablere et vigtigt midtpunkt på befalingsmandens karrierestige – og samtidig bidrage til, at oversergenterne kan få troen på sig selv tilbage," siger C. C. S. Andersen. ✚

Har du spørgsmål til den nye oversergentuddannelse, kan du kontakte Studiekontoret på Hærens Sergentskole på telefon 5086 4741 eller på: FAK-KTP-HSGS-STUDIE@FIIN.DK

"Patruljekurset har åbnet nye døre for mig"

Reserveofficeren Nr. 20 bestod Jægerkorpsets Patruljekursus som første kvinde nogensinde og blev tilbudt et job i Jægerkorpset. I dag har hun fået en stor tro på, at hun selv kan gøre meget for at skabe sin karriere i Forsvaret.

TEKST: MARTIN FINNEDAL FOTO: TUE SKALS

Personlig testdag

Løbetest:

Maks.-distance på 12 minutter.

Styrketest:

I forhold til Jægerkorpsets krav og i forhold til at se, hvordan kroppen oplevede styrketest efter løbetest.

Svømmetest:

1000 meter brystsvømning.
Undervandssvømning fra vandtrædning.

March:

30 kilometer march
med 20 kilo oppakning.

Da Nr. 20 besluttede sig for at søge patruljekurset, valgte hun blandt andet som det første at gennemføre egne testdage med henblik på, om hun kunne gennemføre minimumskravene.

"Jeg vidste ikke, om alle prøver ville blive gennemført inden for de første 24 timer – eller blot inden for de samme 24 timer, men så vidste jeg i hvert fald, at hvis de gjorde, så kunne jeg klare det. Det virkede rigtig godt for mig at få testet mig selv, så jeg havde resultaterne sort på hvidt. Det gjorde, at jeg ikke kunne 'lyve for mig selv'. Det hjalp mig til at være realistisk i min træning og prioritere min sparsomme tid rigtigt."

Scan koden
og se de officielle krav:

i skulle gå 50 kilometer, og jeg vred om efter 10. Hvad gør man så? Ja, så er det bare at holde blikket stift rettet på rygsækken foran dig.”

I 2020 blev en 25-årig kvindelig reserveofficer udstyret med en rygsæk og et nummer, 20, og gik i gang med Jægerkorpsets otte uger

lange patruljekursus. En af præmisserne er, at man intet ved om, hvad der kommer til at ske, præcis hvad man skal yde for at bestå – og hvor længe øvelserne varer. Det eneste, kursisten ved, er, at det bliver utroligt hårdt, og at vedkommende skal bære på tung oppakning, hvilket i hvert fald teoretisk gør kurset mere attraktivt for høje og brede mænd.

”Den første dag stod jeg side om side med 45 store og høje mænd, og jeg tænkte bare, ’hvordan bliver jeg om otte uger en af dem, der har gjort sig fortjent til patruljemærket?’”

Første kvinde til at bestå

Patruljekurset er første skridt på vejen til at blive jægersoldat. Hvis man består det otte uger lange kursus, kan man håbe på at blive tilbudt at gå videre til aspirantkurset, der tager sin begyndelse umiddelbart efter. Består man også det, kan man gøre sig håb om at gå videre til basisuddannelsen som jæger.

Da Nr. 20 deltog, var hun den eneste kvindelige kursist.

”Jeg kendte ingen kvinder, som havde deltaget i patruljekurset, og vidste godt, at chancerne for at gennemføre var små. Jeg spurgte en major, hvor mange kvinder der var bestået. Han sagde, at det ville han fortælle mig, når jeg stod med kursusbeviset i hånden.”

Nr. 20 blev første kvinde til at bestå patruljekurset. Siden – i foråret 2022 – kom endnu en kvinde igennem nåleøjet. Når Nr. 20 i dag står frem og fortæller sin historie, er det i håb om at inspirere andre – ikke mindst kvinder – til at sprænge rammerne for, hvad de tror, de kan, og til at afsøge de mange muligheder, der er i Forsvaret. Modsat de fleste forventninger til patruljekurset behøver man ikke være to meter høj for at bestå. Man kan komme meget langt med viljen alene. Men dog på ingen måde helt over strengen. Nr. 20 trænede intensivt i fem måneder for at forberede sig til patruljekurset – vel at mærke oven på en form, der i forvejen var bygget op til nye udfordringer.

Tvivl om fysisk form

Ironisk nok har tvivlen om sin fysiske form fået hende

til at overveje sin karriere i Forsvaret flere gange. Ikke mindst da hun efter gymnasiet besluttede sig for værnepligt.

”Jeg var faktisk overbevist om, at det ikke var noget for mig. Jeg syntes, det var hårdt at være værnepligtig. Også fysisk. Det var en meget ny verden at komme ind i. Men jeg oplevede, at jeg blev bedre og udviklede mig. Og det gav mig mod på mere.”

Det mod blev omsat til en uddannelse som konstabel. Doseringen af udfordringer var perfekt i forhold til, at hun følte sig stimuleret i en grad, så hun oplevede sejr efter sejr. Og ikke mindst opdagede hun for alvor fællesskabet.

”Jeg synes, vi var gode til at bære hinanden igennem. Nogle gange er man oppe, andre gange er man nede, så man skiftes til at bære hinanden. Jeg har oplevet fællesskab i andre sportsgrene også, men aldrig så stærkt som i Forsvaret. Det har bestemt gjort noget ved mig. Jeg opdagede, at uanset hvor uoverskuelig opgaven var, kunne vi klare det sammen. Personligt oplevede jeg at komme over barren og opleve, at jeg kan mere, end jeg troede. Den følelse tror jeg faktisk, jeg er blevet afhængig af.”

Ikke desto mindre gnavede tvivlen i forhold til sin fysiske formåen stadig i hende. Hun ville gerne på løjtnantskole men syntes ikke, hun i forhold til fysik kunne spejle sig i de mandlige officerer. Hun manglede også kvindelige træningspartnere. Hun søgte råd hos en officer i kompagniet.

”Jeg troede ikke på, at jeg kunne klare kravene. Men han gav mig det råd, jeg havde brug for, for at tro på at jeg godt kunne klare det. Helt grundlæggende har jeg hele tiden haft folk i ryggen. Hvis jeg kom tilbage med et nederlag, har de stadig været der. Når jeg har valgt at hoppe ud i noget, der var ude af min komfortzone, så har der altid stået nogen bag mig og sagt: ’Du kan godt. Kom nu’. Det skal man ikke underkende værdien af. At man skal tænke på at støtte dem, der kaster sig ud i noget nyt, som de måske endda er bange for. Omvendt har jeg også selv lært at være åben om, når jeg synes, noget er svært. Min oplevelse er, at hvis man beder om hjælp, så er der altid nogen, der står klar.”

En motor der løbende er blevet tunet

Nr. 20's drive har gennem tiden i Forsvaret været som en motor, der løbende er blevet tunet. Gennem værne-

"Jeg synes det var 'nemt' at komme ned at styrketræne, fordi det altid har været en god vane for mig, men derimod krævede det ekstra energi af mig at komme af sted på mine løbeture og til orienteringsløb, fordi jeg godt vidste, jeg ikke var god, og det var ikke motiverende at komme af sted. Det var ikke sjovt at bruge tid på noget, jeg ikke var god til. Derfor fik jeg en løbetræner til at lave et program for mig.

Et godt råd: Erkend dine styrker og svagheder - både fysisk og psykisk. Lav en plan for, hvordan du træner dine styrker og svagheder, så du erkender dem gennem din træning."

pligten over HRU, løjtnantskole, delingsførervirke med videre har der konstant ligget et ønske om at udfordre sig selv til grænsen og gerne lidt over for at matche den fysik, hun løbende har bygget på.

"Hvad er det vildeste, jeg kan blive? Den tanke har jeg ikke kunnet få ud af mit hoved. Jeg tror, det er vigtigt at blive ved med at udfordre mig selv og udvikle mig som menneske. Jeg ser det som en nysgerighed på livet. Jeg kan godt lide at presse mig selv derhen, hvor jeg synes, det er ubehageligt, for jeg ved, at når jeg kommer over bjergtoppen, så bliver det godt igen, og så oplever jeg succesfølelsen af, at jeg gjorde det.

Jeg kunne godt. Jo større bjerget er, desto sværere er det, og jo længere tid skal jeg kæmpe for at komme over. Det er der en stor forløsning i. Modsat, hvis jeg oplever et nederlag, gør det rigtig, rigtig ondt."

Nr. 20 stod faktisk før patruljekurset med ikke bare ét, men to nederlag i bagagen. Hun havde været til optagelsesprøve på Enkeltkæmperkurset på Bornholm og var dumpet. Fast besluttet på at revanchere sig selv, trænede hun bedre og hårdere og søgte ind igen året

efter. Da den prøve så blev aflyst, stod hun med al den forberedelse, som på en måde var spildt.

"Jeg tænkte, jeg kan ikke vente et år mere. Det kan jeg simpelthen ikke. Så en dag så jeg en plakat for patruljekurset på gangen i regimentet og tænkte,

hvorfor ikke prøve det? Jeg havde fem måneder til at træne og gav bare alt, hvad jeg kunne. Nat og dag. Så måtte det briste eller bære. Da jeg tog hjem fra regimentet om fredagen inden kursusstart, sagde jeg sådan lidt grinende til kollegaerne: Vi ses igen på tirsdag. Det gjorde vi så ikke."

Et lille skridt tættere på målet

Nr. 20 var i modsætning til langt de fleste andre kursister fuldt bevidst om, at målet alene var at bestå patruljekurset. Hun modstod instruktørernes opfordringer til at "komme med over" – altså gå direkte videre på aspirantkurset, som er næste store hurdle på vejen til at blive operatør. Det lå ikke i kortene på det tidspunkt. Dels fordi der på det tidspunkt ikke fandtes kvindelige operatører i hverken Jægerkorpset eller Frømandskorpset. Det gør der i øvrigt stadig ikke. Og dels

”Jeg arbejdede meget med det mentale. Jeg synes, at visualisering fungerede virkelig godt for mig – især i svømning. Her var det et værktøj for mig ’at drømme mig væk’, fordi, jeg synes jeg kunne finde en ro i det, og tiden gik på en måde hurtigere.”

fordi hun rakte ud efter og fokuserede fuldt ud på, hvad der var et realistisk scenarie, og hvad hun havde forberedt sig på.

”Jeg har stået i mange situationer, hvor jeg tænkte, at i dag gider jeg ikke, men så er jeg alligevel kommet af sted for at dyrke den lille bitte del af den store drøm. Det har givet pote for mig for eksempel at løbe en time eller gå en hel nat efter arbejde, fordi jeg ved, at når den træning er i hus, er jeg et lille skridt tættere på mit mål.”

Nr. 20 bestod meget mod sine egne forventninger som første kvinde patruljekurset og blev straks tilbudt et job i Jægerkorpset. På det tidspunkt var hun sideløbende med sit daglige arbejde i kompagniet i gang med at forberede sig på at søge ind på Hærens Officersskole og dermed blive officer af linjen. Men hun var ikke i tvivl om, at selvfølgelig skulle hun sige ja til Jægerkorpset.

”Jeg fik tilbudt noget, jeg, fordi jeg er kvinde, ikke engang i min vildeste fantasi kunne drømme om. Jeg havde ikke oplevet før at blive tilbudt et job på den måde. Jeg er vant til, at Forsvaret driver en videre. At man opnår anciennitet fra job til job og på den måde avancerer gennem systemet. Så det at blive tilbudt et job på stedet, det var jeg meget stolt af og beæret over. Lige pludselig åbner der sig en dør, jeg slet ikke

anede eksisterede, eller også har jeg selv skabt en vej. Det har været meget inspirerende. Det er den allervigtigste læring, jeg har taget med: At hvis jeg ikke kan se en vej eller finde min plads, så må jeg finde eller ligefrem skabe vejen selv.”

Nr. 20 arbejdede i et år som projektleder i Jægerkorpset. Projektet blev nedlagt, og i stedet fik hun en ny stilling som en del af et team.

”Jeg følte mig mere integreret, og det kunne jeg mærke, var vigtigt for mig: At indgå i et team og være en del af noget.”

I de fem måneder op til start på patruljekursus byggede **Nr. 20** sine uger op på følgende vis:

1x svømning (uniformssvømning, 500 meter - 1000 meter bryst - dykning)

5x løb (1x 12x200 meter bakke interval, 1x 8 kilometer 'fartleg', 1x 6x 800 m interval, 1x 10 kilometer løb, 1x orienteringsløb svær)

2x styrketræning: 1x full body (dødløft, pull ups, sit-ups, lunges, planke og 1x styrkeøvelser med fokus på ryg og core)

1x hviledag

Hver tredje uge: march af varierende længde (20-35 kilometer med cirka 20 kilo oppakning eller 10-12 kilometer med cirka 30 kilo)

Hver anden uge: Massage – hele kroppen

”Den store mængde træning betød, at jeg nogle gange havde træning før og efter arbejde for at gøre det muligt at have en hel hviledag minimum en dag om ugen. Jeg havde fokus på et stort proteinindtag for at opbygge musklerne. Jeg havde svært ved at holde vægten, fordi jeg løb så meget, da løb var min svaghed. Undervejs lå jeg på et tidspunkt på 54 kilo men fik vendt kurven og startede på patruljekurset med en vægt på 59 kilo. Dette fik en betydning senere, da jeg tabte mig meget i løbet af patruljekurset.”

Tiden er dog nu kommet til at forpligte sig 100 procent til officersgerningen og blive officer af linjen. Med tiden vil hun gerne tilbage til specialoperationsmiljøet.

"Jeg har set en for mig helt ny verden. Nu kommer jeg fra Hæren og kendte kun Hæren. SOF er et lukket miljø, som jeg nu har fået indsigt i. Det er et miljø, som jeg bestemt ser en fremtid i. Men i det hele taget har jeg fået en meget bredere horisont i forhold til, hvordan man kan gøre karriere i Forsvaret."

Bestod kampsvømmerkursen

I løbet af sin tid i Jægerkorpset har hun også fået mulighed for at prøve kræfter med – og bestået – Frømandskorpsets kampsvømmerkursus, der varer to uger.

Her skal kursisten gennem prøver som statisk vejrhold, dyk og overfladesvømning i tørdragt med udrustning. Kurset træner kursisten til indsættelse fra vand til land.

"Her var jeg virkelig ude af min komfortzone. Men det er også vigtigt for mig hele tiden at skubbe til den og udvide den lidt. Jeg tror, at jeg som menneske vil være i stand til at finde mere ro, hvis jeg bliver ved med at udvide mine grænser. Min 'trykke platform' bliver større, og derved tror jeg, at jeg bliver bedre til at bevare roen i svære og hårde situationer," siger Nr. 20 i dag.

Nr. 20 er meget bevidst om, at der er stor symbolværdi i at bære mærkerne. Specielt som kvinde. Det er da heller ikke altid, hun bærer jakken påsyet "Patrulje" og symbolet for bestået kampsvømmerkursus.

"Mærkerne er et symbol på, hvad jeg har opnået. Men jeg vil hellere have, at folk vurderer mig på det, jeg opnår i dagligdagen og på min personlighed i det hele taget, end på hvad jeg tidligere har opnået."

Hun understreger, at hun er meget stolt af sine mærker og også selv har set op til for eksempel operatører og i øvrigt stadig gør. Men det er ikke mærkerne, der er markør for, hvem hun er, og hvad hun i fremtiden skal udrette.

"Der er et menneske bag de mærker. Jeg skal opnå andet og mere end det. De er symbol på, at jeg har nået store skridt på min vej, men min udvikling fortsætter jo. At lære noget nyt er for mig en evig ting: At jeg bliver ved med at være nysgerrig og bliver ved med at udvikle mig. Både i forhold til læring og mennesker omkring mig. Den nysgerrighed tror jeg aldrig, jeg giver slip på." 🌱

Nr. 20 er anonymiseret af sikkerhedshensyn.

Du kan se en video om Nr. 20 og hendes træning på Forsvarets youtubekanal <https://www.youtube.com/@Forsvarskanalen>

Jægeraspirant-uddannelsen

Patruljekurset er en del af Jægeraspirant-uddannelsen. Det foregår med udgangspunkt fra Flyvestation Aalborg. Det varer otte uger. Typisk begynder 40-50 kursister på patruljekurset. Af dem gennemfører cirka 15-18.

For at gennemføre skal du blandt andet være god til at orientere dig på hærkort og være trænet i at gå lang orienteringsmarch med udrustning og rygsæk i både dagslys og mørke. Du skal også være en god svømmer – også med uniform på – og du vil blive mødt af lange øvelser og kan forvente meget lidt søvn.

Kun to kvinder har bestået patruljekursus indtil videre. Den første i 2020 og den anden i 2022.

Vil du prøve kræfter med Jægeraspirantuddannelsen, kan du finde mere information på:
<https://karriere.forsvaret.dk>
Der er ansøgningsfrist 1. juli 2023.

Har du spørgsmål til uddannelsen, kan du skrive til:
JGK-kursus@fiin.dk

Arbejde ved SOKOM

Har du lyst til at arbejde ved Specialoperationskommandoen, er der flere muligheder. Også hvis ikke du er uddannet jægersoldat eller frømand. SOKOM har for eksempel en del stabsfunktioner, der udfyldes af ansatte både med og uden operatøruddannelse. En anden mulighed er at blive tilknyttet som såkaldt *enabler*. Både Jægerkorpset og Frømandskorpset benytter sig af ansatte fra hele Forsvaret. Dette kan være i funktioner som efterretningssoldater, sprogofficerer, medics, kommunikationsfolk og mange andre. Det er ikke et krav at have gennemført hverken patruljekursus eller kampsvømmeruddannelse, men det er næppe en ulempe.

Hvis du vil vide mere om karrieremuligheder i SOKOM, er du velkommen til at kontakte myndighedsbefalingsmand ved SOKOM, **Peter Andersen**
FKO-S-SOSBM@fiin.dk

I teorien kan ganske få soldater styre hele kampen i sikker afstand ved hjælp af flyvende droner og autonome kampkøretøjer. Læs også side 30-31.

Hvordan skal vi kæmpe i 2035?

Peter Søndergaard har fremtidens kampplads som arbejdsområde. Han mener, der i det danske forsvar fokuseres for meget på dimser og for lidt på doktrin. Og så kan det i øvrigt vise sig at være en fordel, at det danske forsvar er så nedbygget, som det er.

Erfaring er som en lygte, man bærer på ryggen. Den viser kun den vej, man har gået.

Når man arbejder med udvikling, er det ikke desto mindre nødvendigt at tage nutidens store tendenser og fremskrive dem, da alt andet jo ville være fri fantasi.

Det påpeger major Peter Søndergaard, som sidder i Udviklings- og Planlægningsstaben i Karup og fordyber sig i fremtidens kampplads. Han har i fire år siddet som dansk forbindelsesofficer i U.S. Army Training and Doctrine Command (TRADOC) og vendte i 2021 snuden hjem til Danmark.

I dag er hans arbejde at holde sig ajour med vores allieredes analyser af, hvordan kamppladsen ser ud om 5-10-15 år. Det er vigtigt at have et nogenlunde solidt fremtidsbillede, for de beslutninger, vi tager nu, er tidligst implementeret i 2035. I mangel af en spåkugle kan nutidens tendenser rent faktisk vise sig effektive i forhold til analyser om fremtidens kampplads.

"Hvis vi kigger på det, amerikanerne skrev i deres

udviklingsdokumenter, mens jeg var der, altså før invasionen af Ukraine, var de allerede på det tidspunkt fokuseret på, at skjul, sløring og spredning ville få særlig betydning – af den simple årsag at der er sensorer overalt. Du kan ikke gemme dig. Krigen i Ukraine viser, at amerikanerne har haft fuldstændig ret i deres analyse. I gamle dage havde du en spejder på sin hest til rådighed. Nu har du satellitter i forskellig højde, droner i forskellig højde, elektromagnetisk spektrum, cyberdomænet og så videre. Vi har sensorer, der kan se om natten, igennem tæt tåge og læse nummerplader på mange kilometers afstand. I gamle dage var det nok at smide et sløringsnet over dine biler og så i øvrigt overholde radiotavshed og slukke for den brummende generator om natten. Den tid er for længst forbi," konstaterer Peter Søndergaard.

Lønnende russisk mål

Helt grundlæggende i Peter Søndergaards arbejde – og alt militært udviklingsarbejde i det hele taget – er, at udvikling bedst kan illustreres som en trekant med tre lige store sider: Doktrin, organisation og teknologi. Når der er forandring i en af siderne, har den betydning for de to andre.

Mere konkret: Konsekvensen af, at du ikke kan gemme dig på grund af mange og nye sensorer, er, at du er nødt til at ændre din doktrin, altså måden du kæmper på, til at sprede dine styrker endnu mere, og at du i forhold til organisation er nødt til at gøre dine enheder mindre, så de er sværere at ramme.

Et godt eksempel på, a) at man ikke kan gemme sig, og b) hvor farligt det derfor er med for tæt samlede enheder, er de ukrainske styrkers vellykkede angreb på over 100 russiske soldater, der opholdt sig i en nedlagt skolebygning nytårsaften 2022. Mange af dem ringede i dagens anledning hjem til deres familie, og det afslørede deres position. Ukrainerne

Peter Søndergaard har tidligere siddet som dansk forbindelsesofficer i U.S. Army Training and Doctrine Command. I dag er han sagsbehandler i Udviklings- og Planlægningsstabten i Karup. Foto: Tue Skals.

havde adgang til mobilnetværkets master og kunne ad den vej spore strømme af opkald. Med et enkelt angreb var det hele forbi.

"Jo flere fjender du kan ramme på én gang, desto mere lønnende et mål er det. Det her var så lønnende et mål, som det kunne være. Hvis soldaterne var spredt ud over et større område, havde det dels været sværere at *pinpointe* dem, og de havde også været langt sværere at nedkæmpe. Det samme gælder russernes ammunitionsdepoter, som ukrainerne har været utroligt gode til at ramme. En løsning kunne være at lave den logistiske organisation helt om. I stedet for at bygge store lagre skal du have dine forsyninger på lastbiler i mere eller mindre konstant bevægelse. Og det vil vi se. Russerne lærer jo også af det her," forudser majoren.

Vi fokuserer for meget på dimser

Eksemplet viser, at ny teknologi ikke alene kan imødegås

med tilsvarende ny teknologi. I udviklingstrekanter er doktrin og organisation præcis lige så store og vigtige ben som teknologi.

"Vi fokuserer for meget på dimser. Det sker alle steder. Også hos os i Udviklings- og Planlægningsstabten. Det er i virkeligheden en skam. Vi ved jo ikke, hvad teknologien betyder for doktrin og organisation, før vi har øvet det. Men det har vi ikke den store tradition for i Danmark. Vi *wargamer* ikke, som de gør i stor stil i USA og Storbritannien. Englænderne har for eksempel *wargamet* sig frem til, at den perfekte enhedsstørrelse i forhold til spredning, skjul og sløring er en mellemting mellem et kompagni og en bataljon. Det har de *wargamet* med i 10-15 år og har fået nogle gode resultater ud af det," fortæller Peter Søndergaard.

Fordelen ved at være nedbygget

Peter Søndergaard er bekymret over den røde tråd fra doktrin og organisation til indkøb, hvorfor han frygter, at Forsvaret risikerer at stå med hovsaløsninger. I stedet for at gå helt i bund med den grundlæggende research er der en fare for, at vi for hurtigt kommer til selve indkøbet, mener majoren.

Peter Søndergaards bud på ét udviklingskoncept

Doktrin: Vi har på grund af fjendens teknologi brug for at sprede vores enheder så meget som muligt, når vi marcherer, så vi er sværere at se og ramme. Omvendt har vi brug for at kæmpe samlet, så vi kan koncentrere ilden.

Organisation: Mindre enheder end i dag. For eksempel en mellemtung mellem en bataljon og en brigade – eventuelt med tunge langtrækkende våben separat af hensyn til hurtigere fremrykning.

Teknologi: Dronesværme (for eksempel *loitering munitions*) i luften og mindre, højmobile (eventuelt autonome) landkøretøjer med egne langtrækkende sensorer og egne langtrækkende våbensystemer.

DISCLAIMER: Dette er Peter Søndergaards personlige bud på den danske hær anno 2035 – og altså ikke en anbefaling fra Udviklings- og Planlægningsstaben. Hvis du er yderligere interesseret i militær udvikling, kan du med fordel læse FKOBST U.140-1: Bestemmelse for udviklingsvirksomheden i Forsvaret.

Bestemmelsen er netop nu under opdatering.

»Jo flere fjender du kan ramme på én gang, desto mere lønnende et mål er det.«

Major Peter Søndergaard

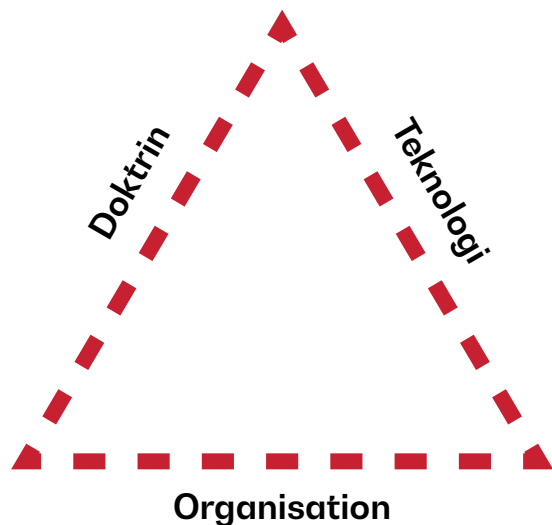
”Vores store udfordring i Danmark er, at vi ikke bygger oven på et forsvar, som er kampklart. Skal vi kunne bygge op til at kunne kæmpe i morgen, risikerer vi at købe grej, der allerede er forældet. I virkeligheden er vi i en situation, hvor vi er så nedbygget, at vi kan springe en række udviklingstrin over. Lige som afrikanske nationer, der er gået fra slet ikke at have mobiltelefoner til at gå direkte til 4G og 5G. Vi behøver ikke at halse bagefter. Vi kan bare springe nogle trin over. Og hvad er det så, vi ikke behøver købe? Ja, det skal vi blive bedre til at undersøge. Desværre mangler vi jo den udviklingsorganisation, blandt andet Hærens Kampskole, der blev nedlagt med beslutningen om indeværende forlig. Vi skal have genopbygget en kompetence, som i højere grad binder doktrin, organisation og teknologi sammen,” anbefaler Peter Søndergaard.

Alternativet er selvfølgelig bare at følge NATOs doktriner og købe det samme udstyr, men så skal vi tilbage til sammenligningen med et afrikansk land og mobiltelefoni.

”For det første er vi faktisk ret unikke i Danmark. Vi har mange helt særlige måder at gøre tingene på. Det gælder primært Hæren og til en vis grad Søværnet. Flyvevåbnet er dybt integreret i NATO-doktriner. For det andet er vi langt mere nedbygget, end de fleste andre NATO-lande. Det her er vores mulighed for at være den lille nation, der springer over mange af de læringsfejl, som de store nationer har betalt dyrt for.”

Følg med:

Hvis du er interesseret i teknologi, doktrin og organisation, kan du anmode om at komme med i facebookgruppen Landmilitært Udviklingsforum, som Peter Søndergaard har stiftet. Her deler og diskuterer over 1.000 medlemmer – såvel konstabler som generaler – deres tanker om militær udvikling. Såvel opslag som kommentarer er naturligvis ikke-klassificerede.

Amerikanerne sætser stort på autonome kampkøretøjer

Fremrykning klarer den helt selv. Målodpegning ligeså. Og så er det autonome kampkøretøj faktisk billigere at producere end en bemannet udgave, da der jo ikke skal tages hensyn til, at besætningen skal kunne sidde der og udføre hver deres funktion. De seneste tre år har den amerikanske hær investeret massivt i selvkørende kampkøretøjer og har testet forskellige prototyper inden for kategorierne let, medium og tung.

Udviklingsprogrammet kaldes under én hat Robotic Combat Vehicle. Den amerikanske hær ser mange fordele i dem. I stedet for at have

rollen som traditionelle opklaringsstyrker, der går forrest, vil mennesket nu stå allerbagest og styre ikke bare ét men flere køretøjer ad gangen. Et samarbejde mellem luftbårne droner og landdroner vil oplagt skabe *situational awareness* meget, meget hurtigt, og begge dele vil formentlig være udstyret med *jammere* og andre former for elektronisk krigsførelse.

Den amerikanske hær forventer allerede i år at beslutte sig for, hvilke prototyper man vil arbejde videre med. Et realistisk bud på, hvornår vi ser autonome kampkøretøjer fuldt integreret på kamppladsen, er i 2035.

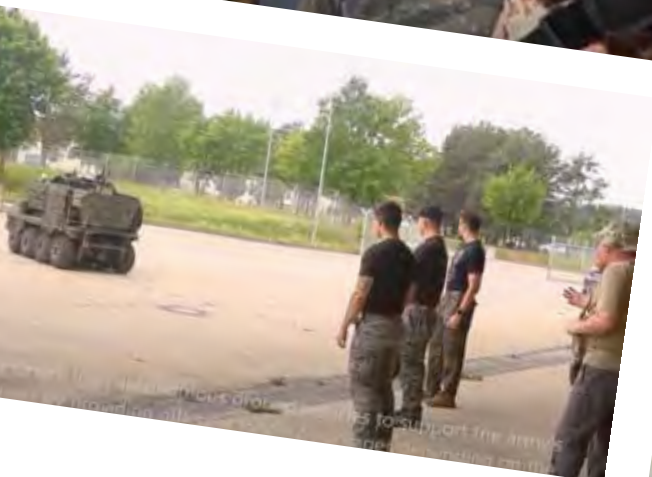
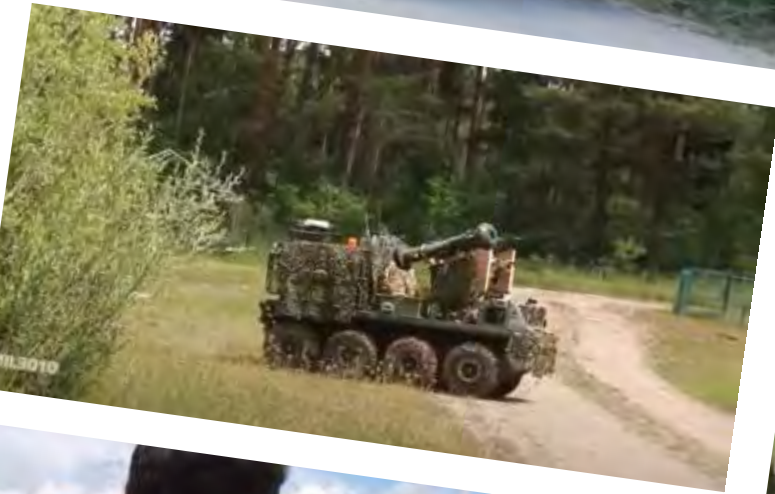
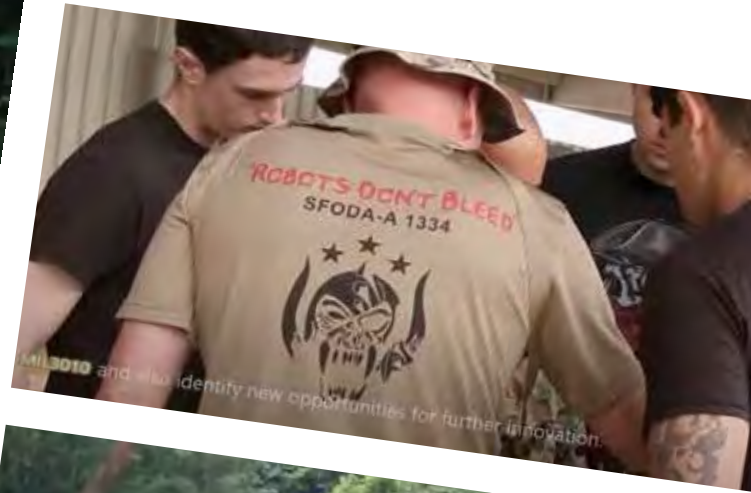
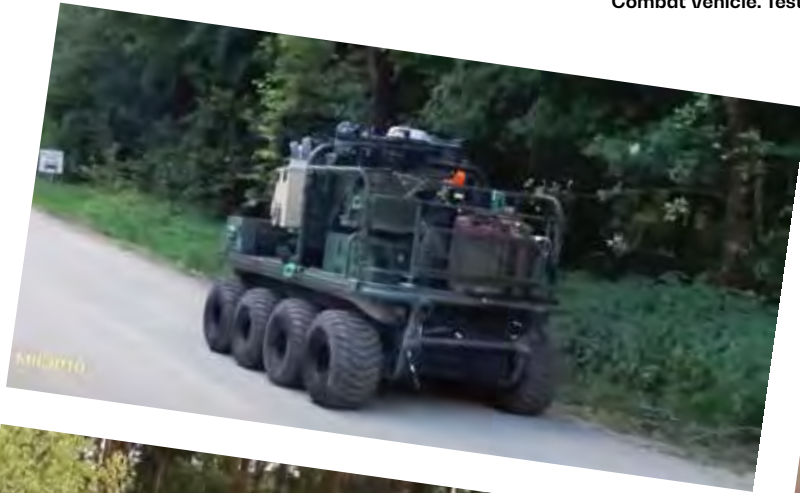
De tre typer

- ▶ **Let:** Op til 10 tons. Bevæbning og pansring svarende til nutidens opklaringskøretøj.
- ▶ **Medium:** 10-20 tons. Bevæbning og pansring svarende til nutidens infanterikampkøretøj.
- ▶ **Tung:** 20-30 tons. Bevæbning og pansring svarende til nutidens kampvogn.

Hvis du vil vide mere om autonome kampkøretøjer, kan du på YouTube se en godt fire minutter lang video fra sidste år, da amerikanske soldater testede en let udgave fra projektet Robotic Combat Vehicle. Teststedet var Hohenfeld i Tyskland.

TEKST OG FOTO: TOBIAS RØED

Forbindelsesofficer Kasper Munksgaard ved, at gode relationer er helt afgørende, når danske interesser skal repræsenteres i internationale øvelser. Arbejdet begynder allerede ved det første møde med udenlandske samarbejdspartnere. Her må de ikke være i tvivl om, hvem danskeren er. "For at gøre vores indflydelse gældende, skal jeg glemme alle tanker om, at Danmark måske til sammenligning med USA er en lille fisk. Jeg må ikke underspille vores rolle – snarere tværtimod. Ellers bliver det op ad bakke derfra," fortæller Kasper, der i efteråret var udsendt på verdens største hangarskib, Gerald R. Ford, hvor han var bindeled til den danske fregat Peter Willemoes.

Om bord på hangarskibet fik han et godt samarbejde med den ledende amerikanske forbindelsesofficer Patrick Drain.

MAKKERSKAB

Silde- smagning er hans hemmelige våben

☉ Hvad betyder relationer, når man arbejder som forbindelsesofficer?

Kasper: "Det betyder ekstremt meget - især i forholdet med amerikanere. De kan virke meget formelle på rammer og regler, og det kan virke meget begrænsende. Men når man har mødt dem nogle gange, så begynder de her rammer og begrænsninger at forsvinde."

Patrick: "Vi var begge meget bevidste om vigtigheden i at mødes ansigt til ansigt. Man har bedre muligheder for at stille svære spørgsmål, som kan være vanskelige at stille i e-mails eller anden virtuel kommunikation. Gode relationer reducerer risikoen for fejlfortolkning og hjælper teamet med at forstå opgaven."

Kasper: "Lidt længere henne i processen kan man lave nogle kulturelle udvekslinger såsom madoplevelser. Jeg har tidligere oplevet, at det var en succes at lave en sildesmaging i admiralsmessen. Uanset om de kan lide det eller ej, så er det en oplevelse. De er så høflige, at de siger, at de kan lide det, selv om de tager silden ud med en serviet. Det handler om at få dyrket det kammeratlige bånd imellem os. Så der er helt klart en bagtanke bag. Min grundtese er, at der skal være en eller form for kammeratskab for, at der kommer et godt samarbejde op at køre."

Hvilke problemer løser I sammen?

Patrick: "De NATO-allierede skibe, der opererede i samarbejde med Gerald R. Ford, modtog i første omgang ikke alle de nødvendige oplysninger om kommende begivenheder. Vores team af forbindelsesofficerer, heriblandt Kasper, undersøgte de grundlæggende årsager til forsinkelsen ved at tale med kollegaer på Gerald R. Ford og de allierede skibe. Vi fandt ud af, at ikke alle oplysningerne blev offentliggjort korrekt, fordi ikke alle brugte de korrekte klassifikationer og frigivelsesmetoder

til at dele oplysninger på koalitionsnetværk. Vi løste problemet ved at lave nogle få ændringer, og alle skibe begyndte at modtage de samme beskeder. Som et resultat af dette arbejde udviklede vi standardprocedurer til at dele information med alle NATO-allierede, hvilket hjalp med at forhindre fremtidige problemer og gjorde det muligt for operationerne at forløbe problemfrit."

Kasper: "Der var arrangeret meget få øvelsesaktiviteter under transportsejladserne fra et europæisk synspunkt, hvor vi i den grad tæller sejldage. Det var et punkt, som jeg havde belyst over for amerikanerne, men det var først, da jeg venligt, men bestemt slog i bordet og sagde: "Vi skal have nogle aktiviteter, at der med god hjælp fra Patrick rent faktisk skete noget. Det hjalp måske også, at jeg fortalte alle de amerikanske helikopterpiloter, at frokosten på Peter Willemoes var den bedste i hangarsskibsgruppen. Så fik de et større incitament til at besøge det danske skib."

Hvad ser I som hinandens stærkeste kvaliteter?

Patrick: "Jeg synes, en af Kaspers stærkeste egenskaber er hans sans for humor. Når tempoet i operationerne var højt, og folk var under meget stress, havde Kasper evnen til at forblive rolig og entusiastisk, og det hjalp vores team med at holde fokus på opgaven."

Kasper: "Som dansk forbindelsesof-

ficer i USA kan man nogle gange føle, at man skal begynde helt fra med Adam og Eva: Hvad er Danmark, hvad vil Danmark gerne osv. Det skulle jeg ikke med Patrick. Han er virkelig godt forberedt på rollen som ledende forbindelsesofficer. Han har også mange års erfaring og en god rygsæk med fra sin egen struktur, og han har en stor indsigt i de andre NATO-lande. Jeg ser ham i den grad som en *force multiplier*. Og så har han en vidunderlig forståelse for tør skandinavisk humor." 🍷

Fregatten

Peter Willemoes

deltog i november i den første indsættelse af den amerikanske hangarskibsgruppe USS Gerald R. Ford Carrier Group. Hangarskibsgruppen bestod af en alliance af skibe fra USA, Canada, Danmark, Frankrig, Tyskland, Holland og Spanien. Hangarskibet USS Gerald R. Ford er USA's nyeste hangarskib og den første i sin skibsklasse. Det er den mest fleksible og slagkraftige militære kapacitet i verden. Formålet med USS Gerald R. Fords øvelsesaktivitet og sejladser var at forberede hangarskibsgruppens første operative mission i 2023. For Danmark var formålet at træne samarbejdet med allierede og specifikt selvfølgelig Søværnets evne til at operere med en amerikansk hangarskibsgruppe. Hangarskibsgruppen trænedes blandt andet luftforsvar, anti-ubåds-krigsførelse, *mine-counter measures* og landsætningsoperationer.

”VI HAR BRUDT BUREAUKRATIET HELT NED, OG VI KOMMER, NÅR BRUGERNE KALDER”

Første halvår af 2022 hjemtog Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse serviceydelser fra ISS efter meget kritik. En undersøgelse peger på, at forholdene på visse områder er væsentligt forbedret. Honnør besøgte Gardehusarkasernen i Slagelse for at spørge brugerne til forskellen på ISS og FES.

En fredag eftermiddag stod eskadronsbefalingsmanden Morten i særdeleshed og Hesteskadronen (HESK) i det hele taget med et akut problem. Et afløb var stoppet, og der lå vand i en af staldenes gange.

”45 minutter efter holdt der en slamsuger uden for stalden. Og en time efter, jeg havde sendt fejlmeldingen, var det hele fikset,” fortæller Morten.

En tydelig forbedring i forhold til hvad han oplevede, da han året forinden fejlmeldte en sprængt vandledning bag folden.

”Vandet er åbenbart billigt i Slagelse. Fra jeg sendte fejlmeldingen på serviceportalen, gik der 10 uger før, at vandledningen var repareret.”

Seniorsergent Morten er en af mange kunder i Jonnys butik. Jonny har slået sine folder i Antvorskov siden 1984, er i dag kasernemester på stedet og

leder for i alt 28 medarbejdere, som blandt andet tæller rengøringspersonale, elektrikere, VVS'ere og håndværkere.

I egenskab af at være den lokale kontaktperson for Ejendomsstyrelsen har Jonny overtaget ansvaret for de medarbejdere, der tidligere var ansat af ISS. I løbet af første halvår af 2022 blev facility management-kontrakten med ISS ophævet efter et utilfredsstillende serviceniveau med et væld af klager til følge. Ejendomsstyrelsen overtog ansvaret og medarbejderne blev overdraget til styrelsen – i dette tilfælde altså til Jonny.

Han har to regler, som hans medarbejdere skal overholde.

”Hvis de ser skrald på kasernen, så skal de samle det op,” siger han.

Eskadronsbefalingsmanden Morten og kasernemester Jonny er enige om, at de har et meget smidigere samarbejde i dag, end de havde, da Jonnys arbejdsgiver hed ISS.

BRUGERNES MENING

Michelle, sadelmager

"De gør alt, hvad de overhovedet kan. De laver løbende kontrol og har sørget for, at vi har fået rigtig værkstedsbelysning i sadelværkstedet. Det har de rykket hurtigt på. De er meget opsøgende på det, der er sat i værk."

Der skal jo se ordentligt ud. Jonnys anden regel vender vi tilbage til.

I forlængelse af overdragelsen foretog Ejendomsstyrelsen i oktober og november 2022 en tilfredshedsundersøgelse blandt brugerne på alle Forsvarets tjenestesteder. 64 procent af deltagerne i undersøgelsen svarede, at de har oplevet en forbedring af én eller flere af Ejendomsstyrelsens ydelser gennem de seneste tre måneder.

Beslutninger træffes på stedet

I HESK oplever seniorsergent Morten, at Jonny og hans medarbejdere reagerer hurtigt, når han og de øvrige husarer støder på noget, der ikke virker i de efterhånden aldrende bygninger.

Og det har blandt andet noget at gøre med, at brugerne – for eksempel Morten – ikke længere skal sende en fejlmelding via FES' serviceportal, MitFES, som så skal behandles af FES' medarbejdere i Hjørring, hvor Ejendomsstyrelsen har sit hovedkontor. Før var det sådan, at når medarbejderne i Hjørring havde taget stilling til hver fejlmelding, sendte de den retur til partnerelementerne på det lokale tjenestested.

Denne beslutningsproces og prioritering er med overgangen fra ISS til Ejendomsstyrelsen blevet decentraliseret, så det nu er Jonny og hans medarbejdere, der lokalt – og i rådgivning med brugerne – tager stilling til, hvad der skal fikses hvornår og hvordan. Brugerne skal blot sende en mail, ringe, gå forbi kontoret eller tage fat i en af kasernens håndværkere, der tager sig af fysiske udbedringer.

"Vi har brudt bureaukratiet helt ned, og vi kommer, når brugerne kalder. Hvis de fejlmelder en

lampe, kan vi som regel skifte pæren i løbet af en formiddag i stedet for dage eller uger, fordi det ikke længere skal forbi Hjørring," siger Jonny.

At det er lokale medarbejdere, der tager stilling til brugernes sager, mærker Morten ved, at servicepersonalet nu ligefrem er opsøgende og endda udfører forebyggende vedligehold.

"Der er en god dialog. Nogle gange kommer de ind til mig og spørger, om der er noget, der skal gøres. Det gør, at vi kan være på forkant i stedet for at halse efter," siger Morten.

Træerne vokser ikke ind i himlen

Centralt på kasernen har oberst Jørn Christensen kontor. Ud over at være chef for Gardehusarregimentet er han også garnisonskommandant. Det er hans ansvar,

BRUGERNES MENING

Emil, chefsergent

Værkstedleder for Værksted Slagelse

"Jeg har mærket en kæmpe forandring. Der er tættere dialog med servicepersonalet og hurtigere respons. Vi får svar på vores ting. Før var der sagsbehandlingstid. Hvis der er noget, jeg skulle klage over, så er det rengøringen. Den kunne godt være grundigere. Men jeg tænker, vi tager det i en dialog, så jeg er håbeful."

BRUGERNES MENING

Martin, korporal

Administrationshjælper i V Uddannelsesbataljon, Gardehusarregimentet

"Jeg oplever en kortere kommandovej fra et problem opstår til kontakt til den, der skal udføre opgaven. Før skulle vi udfylde en formular, men fik aldrig en bekræftelse på modtagelse. Nu bliver problemet løst inden for kort tid og undgår at ende i en 'glemselsbrønd'. Derudover er der mere rengøring, og rengøringspersonalet virker mindre stresset, fordi de har bedre tid til hver enkelt bygning. Det virker, som om der er et godt team lokalt. De gør det, de skal."

at tingene fungerer, og at ikke bare gardehusarerne men samtlige medarbejdere i de 15 myndigheder, der holder til på kasernen i Slagelse, har gode vilkår.

"Det er mit indtryk, når jeg taler med medarbejdere rundtomkring på kasernen, at der er sket en markant forbedring, for eksempel i forhold til rengøring og kantinen. Men det er ikke det samme som at sige, at træerne vokser ind i himlen. Det er blevet bedre, men vi kan ikke tillade os at hvile på laurbærrene. Der er stadig ting, som vi har brug for, bliver bedre," siger Jørn Christensen.

Særligt nærhedsprincippet – at brugerne på kasernen blot skal hive fat i Jonny og hans folk for at få noget repareret eller skiftet – er en af de mærkbare, positive ændringer, som obersten fremhæver ved FES' overtagelse af serviceopgaverne. Derudover har han lagt mærke til, at der nu er større arbejdsglæde hos de medarbejdere, som er overgået til FES.

"Nu er de en del af teamet på kasernen. Selv om det er de samme medarbejdere, oplever jeg, at der er en anden tilgang til tingene," siger han.

Selv om det går fremad, er udvalget i kantinen, indkvartering og bygningsvedligehold noget af det, som regimentschefen mener, der kan forbedres endnu mere.

"Vedligeholdelse af bygninger er ikke der, hvor vi har ofret flest ressourcer de seneste mange år. Når det er sagt, så er denne kaserne en af de bedre kørende i Forsvaret," konstaterer han.

Kasernens generelle vedligeholdelsestilstand vurderer regimentschefen som nødlidende, idet der skal ofres rigtig mange ressourcer for, at komme op på en nutidig standard. Herudover er der fortsat behov for at prioritere og udbygge den allerede iværksatte modernisering og opførelsen af nye mandskabs- og materielfaciliteter.

BRUGERNES MENING

Line, overkonstabel af første grad

Kontorhjælper ved personaleadministrations-elementet ved Gardehusarregimentet

"Jeg kunne bedre lide udvalget i kantinen før, madmæssigt. Valgmulighederne er blevet færre, og salatbaren er væk. Nu er det blevet mere 'gourmet' med stegte bønner, kikkærter og mindre kød. Før var det nemmere selv at vælge, hvad man ville spise. Servicen er den samme."

Gode rammevilkår for soldaterne er ifølge regimentschefen et afgørende delelement i forhold til fastholdelse af soldater. Men han påpeger også, at beslutningen om Forsvarets bygninger ikke kan tages lokalt, men hører under et forsvarsforlig.

Han håber på, at Ejendomsstyrelsen i det kommende forlig får de økonomiske midler, der skal til for at forbedre vilkårene endnu mere.

Den anden regel

I kantinen har personalet netop serveret millionbøf med kartoffelmos for soldaterne. Lokalet er så godt som tomt, da Jonny sætter sig med sin tallerken med rugbrød, fiskefrikadeller og remoulade. Bordet, hans

BRUGERNES MENING

Mike, chefsergent

Leder for personale-administrationselementet ved Gardehusarregimentet

"Jeg mærker en forbedring. For eksempel platformen på FIIN (at fejlmeddelelser nu skal sendes via FIIN, red.). Der er ikke så mange godkendelsesprocedurer. Der er god kontakt, og medarbejderne er lokal-kendte, så de ved, hvad vi mener, når vi siger bygning 28. Jeg synes, kantinen er blevet dårligere. Udvalget af pålæg er begrænset, og salatbaren er væk."

medarbejdere som oftest spiser frokost ved, står strategisk placeret lige uden for serveringsområdet, så enhver passerer dem hver dag. Således også i dag hvor Jonny på trods af den begrænsede trafik her efter frokost alligevel konstant bliver mødt med et "hej Jonny", hurtige forespørgsler om møder og kommentarer til alt mellem himmel og jord.

Kantinen er endnu et eksempel på, at der med lethed kan laves lokale aftaler. For eksempel er det ikke længere kantinepersonalet, der tørrer borde af efter frokost. Det klarer rengøringspersonalet, så kantinefolkene kan koncentrere sig om aftensmaden. Et andet eksempel er, at Jonny har lavet en håndslags-aftale med køkkenchefen om at holde kantinen åben en halv time ekstra fire hverdagsaftener om ugen til gengæld for en halv times kortere åbningstid om fredagen.

Her i kantinen gælder Jonnys anden regel, som hans medarbejdere har lovet at overholde.

"Hvis der er en bruger, der henvender sig til mine medarbejdere med en fejlmeddelelse, så skal de bare tage imod og sige ja, tygge af munden og oprette den i vores system, sådan så vi får løst opgaven. De må ikke afvise folk, fordi de har frokost," fastslår Jonny.

Til gengæld har hans folk nu en halv times betalt frokostpause hver dag. Noget, de ikke havde, da de hørte under ISS.

Alt i alt en god deal, mener Jonny, der sætter sin bakke på plads og endnu engang demonstrerer sin tilgængelighed ved at hilse med arme og ben, når der lyder et "hej Jonny". Dem er der mange af. Hver eneste dag. 🍳

FAKTA OM UNDERSØGELSEN

BRUGEROPLEVELSES-UNDERSØGELSEN 2022

Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse har i efteråret 2022 foretaget en undersøgelse af brugernes oplevelser af serviceniveauet, efter styrelsen overtog opgaverne fra ISS i første halvår af 2022.

Undersøgelsen bestod af et spørgeskema, som er sendt ud til brugerne via FIIN. Tjenestestedschefer har ligeledes modtaget en rundspørge.

64 procent af de brugere, der har deltaget i undersøgelsen, svarer, at de oplever en forbedring af én eller flere leverede ydelser. 12 procent svarer, at de kun har oplevet en lav grad af forbedring, mens seks procent svarer, at de slet ikke har oplevet nogen forbedring. 18 procent svarede "ved ikke".

Ejendomsstyrelsen konkluderer på baggrund af undersøgelsen, at der "fortsat er plads til forbedring".

TAL FRA UNDERSØGELSEN

- **34 %** af svarerne oplever en forbedring i kvaliteten af forplejning.
- **25 %** af svarerne oplever en forbedring i kvaliteten af rengøring.
- **19 %** af svarerne oplever en forbedring i kvaliteten af viceværtsservice.

DET VISER UNDERSØGELSEN

(baseret på brugernes og tjenestestedschefernes kommentarer)

Brugerne og tjenestestedscheferne roser særligt:

- Servicepersonalet.
- Dialogen med servicepersonalet og den nye struktur med etableringspartnerslementer.
- Fremgang i kantinerne.

Brugerne og tjenestestedscheferne er særligt frustrerede over:

- Manglende vedligehold som for eksempel at småopgaver ikke bliver løst, og at bygninger forfalder.
- Manglende brugervenlig indmeldelsesportal, hvor brugeren kan blive opdateret på status af vedligeholdelses- og viceværtssopgaver.
- At der er stor forskel på maden i de forskellige kantiner på Forsvarets etableringer.

Hvor svært kan det være?

Ejendomsstyrelsen blev klogere

ISS er ude af vagten. Det var opgave nummer 1. Men hvad så? Hvordan overtager man som myndighed så stor en opgave omgivet af så stor bevågenhed? Med stor omtanke og ikke uden sværds slag, fortæller chefen for Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse, generalmajor Anders Mærkedahl Pedersen.

Utilstrækkelig rengøring og vedligeholdelse, kritisabel mad og ringe styring af faciliteter og indkvartering. Kontrakten med Forsvarets leverandør på disse områder, ISS, blev efter klager i metermål opsagt med virkning fra den 1. februar 2022. En opgave, som den dengang nye chef i Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse (FES), generalmajor Anders Mærkedahl Pedersen (AMP), så som sin prioritet nummer 1. Det forklarede han i et interview her i Honnør allerede i foråret 2021. "Vi skal gøre det bedre for koncernen og soldaterne," sagde han dengang.

Efter en masse jura i forbindelse med opsigelsen af kontrakten har FES selv overtaget styringen af etableringsområdet, og cirka 700 medarbejdere er kommet retur fra ISS.

Som du også kan læse på de foregående sider her i Honnør, er missionen i hvert fald til en vis grad lykkedes. En undersøgelse, der blev iværksat blandt brugerne af etableringsområderne i slutningen af 2022, viste en større tilfredshed med servicen. Det på trods af en lidt uheldig timing. Cirka samtidig med overdragelsen blev Forsvarsministeriet og alle styrelser underlagt styrket økonomisk kontrolmiljø på indkøbsområdet (også kendt som SØKI), hvilket gør de eksisterende indkøbsprocedurer tungere at danse med og har forsinket indkøb af for eksempel noget så simpelt som elektriske pærer.

HONNØR: Du er selv jævnligt ude at besøge samtlige 28 etableringer. Er det vigtigt for dig, at du kommer rundt og smager maden og møder brugerne?

AMP: "Det er meget vigtigt, at jeg hele tiden får førstehåndsberegninger om, hvordan det hele bliver oplevet. Når

jeg rejser meget rundt og taler med mine egne medarbejdere og dem, der modtager vores ydelser, er det med til at give mig et klart og nuanceret billede af tingenes tilstand. Hvis der er et problem, hjælper det mig til at forstå, om der ligefrem er noget galt med vores system, eller om vi 'bare' har prioriteret forkert. Hvis det er noget systemisk, kommer jeg til at høre om det mere end én gang. Hvis man fire steder bøvler med at bestille på en rammeaftale, så er der noget galt med håndteringen af aftalen."

»Vi er meget bevidste om kritikken, og vi ved godt, at der er mange års efterslæb på vedligeholdelsesområdet.«

Generalmajor Anders Mærkedahl Pedersen.
Chef for Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse,

HONNØR: Hvad har du lært, siden du blev chef for Ejendomsstyrelsen?

AMP: "Først og fremmest at man aldrig skal undervurdere kompleksiteten af så stor en driftsopgave, som vi har. Nogle tænker sikkert: Hvor svært kan det være? Vi skal jo bare have transporteret noget affald fra punkt A til punkt B eller have slået noget græs. Men hvis nu nogen i Oksbøl slår græs, og maskinen går i stykker, hvad så? Skal man bestille en reservedel eller få nogen til at reparere den? Skal den afleveres og til hvem? Og når man har i hundredvis af græsslåmaskiner i hele Danmark, hvordan laver man så et system, hvor man får dem alle vedligeholdt inden for udbudsregler og rammeaftaler? Det er kompliceret, og lige nu er det særligt indkøbsprocesserne, der driller os. Vi får hen ad vejen tingene til at fungere bedre end i ISS-dagene. Det viser undersøgelsen også. Men vi har også et system, som gør tingene lidt mere komplekse end tidligere, og vi må erkende, at vi i dele af vores opgaveløsning har svært ved at opretholde det tempo, vi ønsker."

Ifølge Anders Mærkedahl Pedersen er smidigere

indkøbssystemer den største enkeltstående udfordring lige nu. Ejendomsstyrelsen arbejder intenst med at gøre det så enkelt som muligt at indkøbe varer og tjenesteydelser, men det bliver ikke, som det var tidligere; initiativerne fra SØKI er kommet for at blive. Selve udførelsen af lokale opgaver er til gengæld blevet smidigere. Det viser tilfredshedsundersøgelsen også. Et element i det er indførslen af den gamle rolle som varmemester. Et forslag, som Anders Mærkedahl Pedersen luftede allerede, da Honnør interviewede ham for to år siden, og som altså nu er blevet indført.

"Det har vi alle steder i dag. Vi har taget styringen af vores tekniske anlæg hjem til vores varmemestre og ansatte med tekniske kompetencer. På de store steder holder de nu orden på tingene. Vores egne håndværkere sørger for reparationer og for, at tingene kører. Når så vi har brug for en større reparation, har vi rammeaftaler med firmaer. Men det er os, der bestemmer, hvornår håndværkeren skal komme. Så i det store og hele synes vi bestemt, at vores evne til at levere det, soldaterne har brug for, er for opadgående. Men ja, nummer 1 på listen over opgaver er at opretholde tempoet i vores indkøb for at kunne gøre vores arbejde endnu bedre," uddyber han.

HONNØR: Blandt andre Berlingske har bragt flere kritiske artikler om standarden i Høvelte, Holstebro og Slagelse, mens regimentschefen i Slagelse her i Honnør kalder vedligeholdelsestilstanden for nødlidende. Hvad siger du til det?

AMP: "Vi er meget bevidste om kritikken, og vi ved godt, at der er mange års efterslæb på vedligeholdelsesområdet. Desværre er det heller ikke lige et område, vi kan rette op på hen over natten. På grund af de mange års besparelser i Ejendomsstyrelsen, har det helt generelt været enormt svært at levere på det centrale planlægningsgrundlag, og derfor har det ikke været muligt at få eksekveret tilstrækkeligt med vedligeholdelsesprojekter. Derfor har vi lavet det hele om i løbet af 2022. Nu skal planerne både laves og eksekveres decentralt. Jeg tror personligt meget på, at vi nu kan få leveret flere og mere sammenhængende vedligeholdelsesprojekter ude lokalt."

HONNØR: Du har tidligere sagt, at det er Ejendomsstyrelsens opgave at støtte op om uddannelse af soldater. Der bliver uddannet rigtig mange både værnepligtige og soldater til stående styrke i Høvelte, Slagelse og Holstebro. Burde det så ikke være steder, der bliver prioriteret særligt højt?

AMP: "Jo, og der er også et stort fokus på at få tilgodeset de problemstillinger, som fremhæves i medierne. Dem har vi desværre bare rigtig mange andre steder også. Derfor har vi helt generelt et stort fokus på vedligeholdelsesområdet."

HONNØR: Ved overgangen fra ISS til FES var der en del medarbejdere, som fulgte med. Er der noget, som har fyldt særligt meget i forbindelse med ansættelse?

AMP: "Det har været den helt store HR-opgave at hjemtage alle de nye medarbejdere. Vi har kæmpet hårdt inden for rammerne af overenskomster med videre for at kunne tilbyde dem nogle ordentlige vilkår. Langt de fleste har valgt at blive hos os, og det er vi rigtig glade for. Vi kan ikke tåle at miste mange gode medarbejdere med en masse erfaring. Nu har vi fagligt uddannede medarbejdere, som tager ansvar for at passe på bygninger og kaserner og kan gribe ind, før det går galt. Jeg tror personligt på, at der er en stor samlet besparelse i, at vi har betroede medarbejdere, der passer på vores etableringer."

Alle taler om det kommende forlig, som om det skal løse alle problemer. Der er dog meget, Ejendomsstyrelsen selv skal gøre for at få noget brugbart ud af de flere penge, et nyt forlig eventuelt vil sikre til renovering af bygninger, som Anders Mærkedahl Pedersen erkender, der er et kæmpe efterslæb på. Penge alene gør det ikke. Faktisk har Ejendomsstyrelsen ifølge generalmajoren selv de seneste år ikke kunnet bruge hele budgettet, fordi tidligere nedskæringer har betydet mangel på medarbejdere til at planlægge og gennemføre projekterne.

"Hvis vi skal til at løse problemet med vedligeholdelsesefterslæbet i næste forligsperiode, så skal vi have en effektiv struktur og stærke processer. Vi skal arbejde hårdt her i 2023 for at få de ting på plads, og så skal vi blive så gode, at vi står stærkt, når vi får nogle penge til at indhente vedligeholdelsefterslæbet. Vi skal være klar til at skrue op for produktionen", lover generalmajoren. ⚙️

ORDBOG

Udbud:

Enhver offentlig virksomhed er forpligtet til at indhente tilbud fra alle tænkelige leverandører. En lang række regler beskriver nøje, for eksempel hvor lang tid leverandører har til at forberede deres tilbud for at kunne komme i betragtning.

Rammeaftale:

En enkelt leverandør kan godt vinde et udbud, der strækker sig over tid og indebærer leverancer af flere forskellige varer og/eller ydelser. Så er der tale om en rammeaftale.

Styrket Økonomisk Kontrolmiljø på Indkøbsområdet (SØKI):

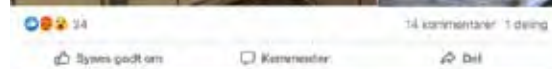
Ved udgangen af 2021 blev der indført skærpet kontrol med statens indkøb og i den forbindelse også et nyt kontrolsystem. Det betyder blandt andet, at selv mindre indkøb skal godkendes på forhånd i modsætning til tidligere, hvor en faktura blev godkendt på bagkant.

Klager over Forsvarets etableringer var i årevis så voldsomme, at der ligefrem blev åbnet en facebookgruppe "Til kamp mod ISS" med gruppevækende eksempler. Her kan man stadig se billeder og videoer fra ISS-tiden.

Indflytning på fest indkvartering i Stagese.
Hvil i håndvask. ❌
Ikke fejlet eller generelt gjort rent nogen som helst steder. ❌... Se mere

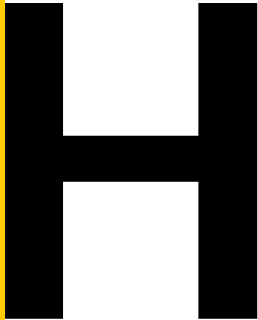
Ole

”Man skal sparke nogen over skinnebenet en gang imellem”

Ole er bassinmester i Frederikshavn. Han tager et stort ansvar for, at Søværnets folk kan blive uddannet. Hans erfaring er, at det kan være nødvendigt at slå i bordet for at få systemet til at virke.

Ole har ansvaret for det 25 meter lange bassin, der bruges til træning af søfolk. Hver gang det er i brug, tager han vandprøver for at sikre, at forholdene mellem klor og svovlsyre stemmer. Bassinet er i brug igen efter en større reparation, hvor hele bassinet blev tømt (1,6 millioner liter vand), samtlige fliser på endevæggen blev skiftet, og betonen under renoveret.

Halvanden meter høje bølger, torden og lyn og piskende storm. Det kan være hårdt vejr i Frederikshavn. Også inden døre. På Center For Maritim Uddannelse Skibssikkerhed (CMS) i Bangsbo knap tre kilometer fra flådestationen ligger nemlig Danmarks eneste øvelsesbassin for kommende søfolk. Her skal de lære at komme fra borde under selv brutale omstændigheder, hvilket selvfølgelig er en forudsætning for overhovedet at komme ud at sejle i Nordsøen eller Arktis.

Manden med ansvaret for den tekniske del af træningsanlægget lader sig på ingen måde blæse omkuld. Ole er oprindeligt uddannet træskibstømrer og har arbejdet på CMS siden 2008. Her udfører han den dag i dag alle slags forefaldende arbejde bortset fra – som han siger – at slå græs og udlevere sengelinned til de værnepligtige. I 2018 overtog han det tekniske ansvar for sit hjertebarn fra den tidligere bassinmester, der lærte ham op i betjeningen af systemet, der kræver nøje udregnede mængder af blandt andet svovlsyre og klor.

Knold og Tot

Det duer derfor ikke, at leverancerne svigter, fordi Ejendomsstyrelsen i modsætning til ISS ikke kan lave en aftale med den faste leverandør. Det fik Oles nye chef at mærke, da aftalen med ISS i løbet af sidste år blev overdraget til Ejendomsstyrelsen.

"Vi havde en god aftale med et lokalt firma, og den skulle så laves om. Det gik der Knold og Tot i. Der gik jo tre måneder, før vi fik en ny aftale. Da vi så blev præsenteret for nye chefer og fik mulighed for at stille spørgsmål, hævdede jeg stemmen og spurgte, om det var rigtigt forstået, at vi skulle opfinde den dybe

tallerken én gang til. Hvad jeg mente med det...? Jo, svarede jeg, mens I tror, at I kan finde en billigere løsning, så sidder vi og venter på, at I får åbnet øjnene. Så kan du tro, at der skete noget. Man skal sparke nogen over skinnebenet en gang imellem. Jeg lader ikke bare stå til. Skolen er dybt afhængig af det her bassin. Det skal bare køre," siger den erfarne servicetekniker.

Dyr elektriker

Ole kan fortælle mange historier om Forsvarets systemer, som kan være besværlige, men han anerkender dog, at der nu er kommet meget bedre styr på lokaliteter, så han kan få det udstyr, han har brug for. Han kan nu også fortælle mange historier om ISS.

"Når vi kom op på et højere plan i forhold til store reparationer og lignende, kunne vi fornemme, at der var meget modarbejde, og at den ene hånd ikke vidste, hvad den anden lavede. Men også i det daglige, når der var gået en pære, måtte vi ikke selv skifte den. Så skulle der laves en undersøgelse af, om der måske var gået en spole, og så kom der en dyr elektriker ud for at skifte en spole. 80 procent af gangene var det bare en pære, der skulle skiftes."

Selv om der har været mange udfordringer, er Ole rigtig glad for sit arbejde. Han finder arbejdsglæden i de mennesker, der omgiver ham i hans daglige arbejde. Både de civile og de militære.

"I alle de år har alle altid haft den holdning, at tingene skal køre, og at vi hjælper hinanden. Jeg kan godt få en af soldaterne til at give en hånd, og selvfølgelig gælder det også den anden vej. Det er den filosofi, vi kører efter heroppe. Vi snakker sammen og får det hele løst."

Derfor – og fordi bassinanlægget ligger smukt placeret midt i Bangsbo Dyrepark en lille cykeltur fra selve flådestationen – holder Ole ved. Han satser på at blive, til han om otte år har fejret sit 25-årsjubileum i Forsvaret. På det tidspunkt er han 66 år.

"Så lang tid helbredet kan holde... Lige nu går det meget godt. Også selv om det ikke er, fordi jeg mangler opgaver." 🍀

ELSE MARIE

”Vi er kollegaer nu. Vi har et fælles mål”

Serviceassistenten Else Marie har arbejdet på Flyvestation Skrydstrup siden 2007. Hun oplevede perioden under ISS som en tid med masser af nedskæringer og skriftlige klager fra de brugere, der tidligere var kollegaer. I dag er fællesskabet genoprettet.

Else Marie kommer i sit arbejde rundt på hele flyvestationen. På en enkelt arbejdsdag kan hun sagtens tilbagelægge 20 kilometer. Hun glæder sig over, at hun og hendes kollegaer nu er blevet udrustet med elcykler.

D

er er stor forskel på at være underleverandør og kollega. Det kan Else Marie skrive under på. Hun har nemlig oplevet begge dele og er slet ikke i tvivl om, hvad der er bedst.

"Jeg vågner hver morgen og tænker: Yes, jeg skal på arbejde. Jeg elsker at yde en god service og gøre noget godt for andre. Især når folk anerkender det og giver noget ros. Det betyder meget," siger Else Marie, der er ansat som serviceassistent ved Flyvestation Skrydstrup.

Man måtte ikke gøre hovedrent

Glæden ved at gå på arbejde blev dog voldsomt reduceret, da ISS overtog blandt andet rengøringen på flyvestationen. Der blev skåret kraftigt i personalet, og Else Marie oplevede, at hun ikke havde tid til at gøre sit arbejde ordentligt. Samtidig var systemet sådan, at bestillinger og dermed også klager kom skriftligt i stedet for, at man som tidligere bare talte om tingene.

"Sådan noget som at afkalke bruserum var der ikke tid til. Man måtte heller ikke gøre hovedrent. Det var noget, der skulle bestilles særskilt, hvis der kom fint besøg. Lige pludselig var vi underleverandør til Forsvaret, og det kunne mærkes. Klagerne begyndte at komme skriftligt, og til sidst var det over det mindste. Jeg kunne få en skriftlig klage over, at der manglede opvaskemiddel."

Else Marie havde den oplevelse, at jo længere tid, der gik med ISS, desto mere bagatelagtige blev klagerne. Og det gjorde ondt på hende.

"Til sidst var det sådan, at folk ikke engang hilste på hinanden," husker hun.

At yde en god service er en af Else Maries kerneværdier. Sådan har det været, siden hun som 13-årig fik arbejde på et hotel.

"Det der med at give folk en god oplevelse, det har fulgt mig lige siden. Det er blevet en naturlig ting for mig."

Efter folkeskolen blev hun bager/konditor, men arbejdstiderne betød, at hun søgte andet arbejde. I 2007 søgte flyvestationen fire rengøringsassistenter, og Else Marie var glad for at få en stilling.

"Jeg savner ikke at arbejde hele natten, som jeg gjorde som bager. Her møder jeg klokken seks, og det er jo nærmest en luksus. Jeg er heldigvis morgenmeneske," konstaterer hun.

Bedre fællesskab

Den 1. marts i år overgik hun og hendes kollegaer officielt til at høre ind under flyvestationen. Organisatorisk mener Else Marie ikke, det betyder det store, for hun beholder den samme daglige leder, som hun er glad for. Om der er en ny chef på niveauet over, betyder ikke det store for Else Marie, for som hun konstaterer, er hendes afdeling ret selvkvørende. Til gengæld er det vigtigt for hende, at hun og hendes "kunder" nu igen helt officielt er kollegaer.

"Jeg synes, vi er blevet taget godt imod, efter vi er kommet tilbage til flyvestationen. Vi har et bedre fællesskab, og nu må vi igen godt ringe til hinanden og fortælle, når der er noget galt, eller når der mangler det ene og det andet. Jeg synes, det er dejligt, når de i vagtstederne henvender sig til mig og fortæller, at de mangler dyner og hovedpuder. Det er en rar følelse at sørge for de bittesmå ting, man bare ved, gør en forskel."

Hvis Else Marie kunne ønske sig én ting for fremtiden, er det, at hun kan få lov at bruge sine evner til andet og mere end at gøre rent og dermed faktisk også bruge den uddannelse, Forsvaret har givet hende.

"Da jeg startede i 2007, blev jeg uddannet serviceassistent. Det var det fedeste år. Jeg fik lov til at prøve så mange ting: Hjælpe til i køkkenet eller med at sortere post. Det var rart også at lave andet end rengøring."

Indtil videre konstaterer hun dog med stor tilfredshed, at hun på ingen måde føler sig som den underleverandør, hun reelt var fra 2014 til 2022.

"Vi er kollegaer nu. Vi har et fælles mål. Og der er ingen, der modarbejder hinanden." 🔄

MIHEL

**”Man kan sige,
at vi får løn for at
gøre dem glade”**

Køkkenchefen Mihel vendte sidste år tilbage til Garderkasernen i Høvelte, efter han havde sagt op i protest mod forholdene under ISS. Der var for lidt mad, og retterne var kedelige. I dag meldes der om mætte og glade soldater, og Mihel har derfor modtaget ”chefens mønt”.

Mihel elsker at lave mad til de mange soldater på kasernen. De får da også selv lov at påvirke, hvad der skal være på den menu, køkkenchefen og hans 18 kollegaer tilbereder. Blandt de mest efterspurgte retter er burger, lasagne, sushi, flæskesteg, stegt flæsk, bacon, bøfsandwich, mere bacon og mere burger. Torsdag er derfor fast junkfood-dag.

F

ire medarbejdere fra Garderkasernens køkken smed deres opsigelse samme dag. Det var kort tid efter, ISS havde overtaget driften på kasernen. En af medarbejderne var Mihel, der dengang var souschef i køkkenet. Flere forskellige overordnede med mange forskellige holdninger til driften gjorde det svært at navigere rundt i, hvordan tingene skulle foregå på stedet, syntes han. Kommunikationen var heller ikke god, og personalet var sjældent med på råd i forhold til menuen.

"Det var meget det samme mad, de kørte igen og igen. Det var meget frostmad, for eksempel frosne cordon bleuer. Og der var ikke mad nok," fortæller Mihel om forholdene under ISS.

Der var meget, der ikke gav mening for den ellers passionerede kok.

"De ville portionsanrette flæskestegssandwich til 400 soldater. Det går jo ikke. En soldat her spiser fire flæskestegssandwich, så du kan ikke stå og portionsanrette til så mange mennesker."

En umulig opgave

Mihel oplevede, at der fra ISS' side var en holdning om, at alle kantinerne kunne køres ens. Men det er en umulig opgave, når de forskellige afdelinger rummer vidt forskellige ansatte, mener Mihel. De værnepligtige kræver mere mad og større portioner, end dem der sidder i staben, så der er og var ikke tid til at finpudse små anretninger.

Mihel var derfor heller ikke i tvivl, da han blev tilbudt en stilling som køkkenchef uden for hegnet. Og han ville ikke lade sine gode kollegaer i stikken, så han tilbød dem at tage med. Det valgte tre af dem

at gøre – uden tøven. Fire opsigelser lå på ISS' bord samme dag.

Det blev til mere end tre år væk fra Forsvaret for Mihel, men i begyndelsen af 2022 blev han ringet op af en tidligere kollega, som foreslog, at han skulle komme tilbage og være køkkenchef på kasernen – nu ansat under Forsvaret og ikke ISS.

Det sagde han ja til, og dermed accepterede han også, at der lå et kæmpe arbejde foran ham, da han vendte tilbage til det tidligere ISS-køkken. Det første halve år bød ifølge ham selv på meget kaos og ting, der skulle fikses. Det har han lært at håndtere. En stor del af køkkenchefens arbejde er menuplanlægning, løn, vagtplaner og tal. Det kan blive en smule ensformigt, mener han, men tiden ved skrivebordet er godt givet ud, for det giver luft i budgettet.

"Når jeg laver menuerne, går jeg en tur ned i kælderens og ser på, hvad vi har at bruge. Vi er ret gode til at bruge alle vores varer og undgå madspild. Så vi har nogle flere penge at lege med."

Spejlæg til hakkebøfferne

Det hårde arbejde har båret frugt. I efteråret fik Mihel en mail om, at han skulle stå foran statuen ved officersmessen. Der skulle han modtage "chefens mønt", som han på daværende tidspunkt ikke helt vidste, hvad var. Men det fandt han ud af.

"Det var en pengepræmie og en lille soldat, en garder. Det blev jeg meget glad for. Det var fedt at få den anerkendelse."

Selv om Mihel er glad for at få ros, er det stadig soldaternes velvære, der betyder mest. Hvis han kan se på kostmeldingerne, at der ikke kommer mere end et par hundrede til frokost, så skal de forkæles lidt ekstra, synes han.

"Så kan vi godt lave spejlæg til hakkebøfferne. Det gjorde vi i går. Der var kun 200 mennesker hjemme, så jeg bad køkkenpersonalet om at lave spejlæg. Der er altid mad til folkene, og det er jo det vigtigste for os. Man kan sige, at det er det, vi får løn for. For at gøre dem glade." 🍳

Klar til kamp

Kosten og fysikken er vigtig, når der skal ydes en ekstra indsats. Det understreger Henriette Albinus Hasselstrøm, der er specialkonsulent ved Center for Militær Fysisk Træning.

Sidder du med hænderne på tastaturet, eller skyder du med skarpt på den jyske hede? Det er egentlig lige meget, for du skal stadig have ordentlig mad og være i god fysisk form. Det siger Henriette Albinus Hasselstrøm fra Center for Militær Fysisk Træning ved Forsvarets Sanitetskommando.

For om din primære arbejdsplads er et åbent kontorlandskab eller øvelsespladsernes store vidder, så er din ernæring og træning en vigtig del af de forhold, der gør, at du kan fungere i dit arbejde.

"Der er ingen tvivl om, at alle bør variere deres kost. Det er afgørende, at du og din krop kan honorere de krav, der passer til den funktion, du har," konstaterer Henriette Albinus Hasselstrøm.

Større fokus på soldaters kampparathed

Henriette Albinus Hasselstrøm arbejder for at formidle vigtigheden af at have en fysisk parathed for at løse operative opgaver. Det sker med fokus på forbedring af ansattes fysiske træ-

ning, og hun understreger, at ernæring og fysisk træning hænger sammen. Hun er ansat som specialkonsulent ved Center for Militær Fysisk Træning og har en ph.d. i trænings- og arbejdsfysiologistudier.

Henriette Albinus Hasselstrøm begyndte sin karriere i Forsvaret på Hærens Officersskole i 2008, hvor hun kunne se, at her kunne hun med sin faglighed være med til at skabe en forståelse hos de nye kadetter for vigtigheden af at være i god form. Siden 2011 har hun været ansat ved Center for Militær Fysisk Træning.

"Vi arbejder for, at man fra det øjeblik, man træder ind i Forsvaret, til det øjeblik, man går ud igen, har de bedste forudsætninger for at løse de opgaver og funktioner, man har, samt at man kommer ud uden at være nedslidt. Man skal kunne komme igennem hele arbejdslivet og stadig kunne nyde sin pension," siger Henriette Albinus Hasselstrøm.

Hos Center for Militær Fysisk Træning uddanner man blandt andet fysiske trænere og vejledere

og udarbejder træningsvejledninger samt plakater, der skal være med til at forbedre den fysiske form for alle funktioner i Forsvaret.

Dårlige beslutninger på tom mave

Behovet for at få større fokus på fysisk træning og ernæring opstod i Afghanistan i 2007, hvor de udsendte kom ud i kamphandlinger, som de ikke havde prøvet før, hvilket resulterede i, at soldaterne fysisk blev meget udmattede, og opgaveløsningen til tider blev udfordret.

Den erkendelse satte skub i udviklingen af Forsvarets basiskrav. "Soldatens præstationer under taktiske opgaveløsninger er betinget af, at soldaten er i god fysisk form, herunder spiser og drikker rigtigt," siger Henriette Albinus Hasselstrøm og fortsætter:

"Der er sammenhæng mellem fysisk form og soldatens evne til at træffe beslutninger. I krig kan man ikke bare udgå, som man eksempelvis kan under et maratonløb. I krig er soldaterne en

FUSIONC3

FORSVARETS
SANITETSKOMMANDO

Der er større sandsynlighed for, at du træffer de rigtige beslutninger i tilspidsede situationer med det overskud, der kommer af rigtig ernæring og fysisk træning, fortæller Henriette Albinus Hasselstrøm fra Center for Militær Fysisk Træning.

enhed, hvor der er gensidig afhængighed.”

De fysiske test er udviklet sådan, at øvelserne er relevante på tværs af værn og funktioner.

Man har ved Center for Militær Fysisk Træning også været med til at udvikle feltkosten, så den dækker det behov, som soldaten har. Det betyder, at der ikke længere er en dåse med hakkebøffer, men energirige feltrationer med over 20 forskellige menuer, og at man har snacks, der kan opfylde soldatens behov løbende.

Hverken sild eller bacon

”Der skal være benzin på tanken, for at bilen kan køre. Man skal altså have energi i kroppen, for at den overhovedet kan fungere,” siger Henriette Albinus Hasselstrøm.

Hertil er det vigtigt, at man overvejer, hvilke madvarer man spiser, inden man er fysisk aktiv. Center for Militær Fysisk Træning anbefaler, at man her spiser noget mere simpelt som kiks eller rosiner, som kroppen hurtigt kan optage.

”Det er ikke godt at spise fødevarer, der ligger lang tid i maven. Man skal altså ikke spise røget sild eller bacon umiddelbart

før træning,” fortæller Henriette Albinus Hasselstrøm.

Ud over fødevarer med høj fedtprocent anbefales det heller ikke at indtage noget med store mængder energi. Så nej, Center for Militær Fysisk Træning anbefaler ikke Monster – heller ikke den sukkerfrie udgave. Energidrikke indeholder nemlig så meget koffein, at de kan give hovedpine og stresssymptomer.

De rette beslutninger kræver overskud

Hos Center for Militær Fysisk Træning har man et fokus på, at soldatens fødevareindtag og fysisk træning ikke kun er vigtigt, når du er ude at forbrænde kalorier i Forsvarets mere fysiske afdelinger, men også når du varetager funktioner i Forsvaret, hvor den primære arbejdsplads er et kontor.

”Det er vigtigt, at du kan træffe de rigtige beslutninger i tilspidsede situationer, og du har derfor brug for et overskud for at kunne tænke klart. Det gælder både i forhold til ernæring og fysisk træning,” siger Henriette Albinus Hasselstrøm. Dit madindtag har stor påvirkning på,

hvordan du fungerer mentalt såvel som fysisk, og i en funktion i Forsvaret med base foran skærme, er det vigtigt, at du er parat til at bearbejde informationer og kunne danne dig overblik.

Medansvar for kollegaerne

Ved at være en del af Forsvaret er man en del af noget større, og derfor er der ikke en eneste funktion, hvor man ikke påvirker sit miljø og omgangskreds. For Henriette Albinus Hasselstrøm er det særligt vigtigt at understrege, at det ikke kun handler om soldaten selv, men også det medansvar han eller hun har for både sine kollegaer og sin arbejdsopgave.

”Du skal sørge for, at du er velernæret og velhydreret, så den gruppe, du går med, eller de mennesker, du arbejder sammen med, ikke skal risikere at overtage dine arbejdsfunktioner, fordi du ikke kan.”

Læs mere om
Forsvarets basiskrav
på forsaret.dk

Center for Militær Fysisk Træning har været med til at udvikle feltrationerne, så indholdet dækker det behov, som soldaten har.
Foto: Aggi Hansen

TEKST: MARTIN FINNEDAL FOTO: RUNE DYRHOLM, STEFFEN FOG OG CAYA SOFIE SCHMIDT PAULSEN

FREMSTILLET AF
SIKORSKY OG LOCKHEED MARTIN

FEATURE

HØJDE:

5,18 M

MAKS. ANTAL SIDDENDE PASSAGERER:

5

AKTIONS RADIUS:

230 SØMIL

OPERATIV I DANMARK SIDEN 2017

MAKS.-HASTIGHED

180 KNOT

[333 KM/T]

MOTORER:

2X T700-GE-401C,
1.890 HK PR. STK.

LÆNGDE:
19,76 M

**BESÆTNING
INTOPS:**

PILOT,
TAKTISK KOORDINATOR
(TACCO),
SENSOROPERATOR (SENSO),
1. ELLER 2. TEKNIKER.

×

**BESÆTNING
NATOPS:**

PILOT,
1. TEKNIKER (LSCM),
2. TEKNIKER

×

OPERATIV PÅ VERDENSPLAN SIDEN 2006

MAKS.-VÆGT:

10,6 TON

(23.500 PUND)

BEVÆBNING:

12.7

MM TMG (GAU-21)

6

7.62

MM MAG58M

UDHOLDENHED:

CA. 3 TIMER
MAKS. 5 TIMER MED
EKSTRA TANK

FEATURE

MH-60R SEAHAWK

SKIBENES ØJE I DET HØJE

Med Seahawk har Forsvaret de bedste muligheder nogensinde for at skabe et billede af maritime trusler – og handle på dem.

Seahawk er udstyret med flares, der er forsvar mod varmesøgende missiler.
Foto: Rune Dyrholm

Nordmænd skal flyve danske Seahawk-helikoptere

Norske helikopterbesætninger og flymekanikere kommer til Danmark, hvor de skal indgå i Eskadrille 723 på Flyvestation Karup, hvor de maritime helikoptere hører hjemme.

Samarbejdet er kommet i stand på baggrund af, at Norge har truffet politisk beslutning om at opgive deres NH90-helikopterkapacitet. Det medfører lukning af to eskadriller og en længere periode uden en maritim helikopterkapacitet i Norge. Norge har anmodet Danmark om støtte til træning,

uddannelse og gennemførelse af operativ flyvning med danske MH-60R Seahawk-helikoptere.

De 17 norske medarbejdere vil som udgangspunkt være her i en fireårig periode. De norske besætninger er under dansk kommando og kan løse operative opgaver både i dansk og norsk område under deres udstationering i Danmark, mens indsættelse i internationale operationer kræver særskilt norsk accept.

D Den amerikanske leverandør Lockheed Martin omtaler konsekvent MH-60R Seahawk som "the world's most advanced maritime helicopter". Og det er ikke bare pral.

Operationschef for Helicopter Wing i Karup og i øvrigt tidligere chef for Seahawk-eskadrillen 723, BOR, mener, at Seahawk hører til i den absolutte verdenselite, hvad angår multioperationelle maritime helikoptere.

"Taktisk er Seahawk en klar forbedring i forhold til forgængeren Lynx. Den mængde data og informationer, den leverer i forhold til at beskrive potentielle mål derude, er ikke menneskelig muligt, at håndtere. Her hjælper kunstig intelligens og sensorfusion besætningen til et hurtigere og bedre overblik og situationsforståelse," konstaterer BOR.

Seahawk har base på Helicopter Wing i Karup, men opererer fra Søværnets fregatter og inspektionsfartøjer og kan bruges til missioner som for eksempel den meget omtalte træfning i Guineabugten, da Esbern Snares Seahawk blev brugt til at erkende og fastholde overvågningen af en piratbåd og give specialoperationsstyrkerne bedst mulig information om, hvad de kunne forvente, samt, i det omfang det var nødvendigt, yde støtte fra luften.

I 2018 blev de sidste to af Forsvarets Seahawk-helikoptere leveret i et United States Air Force C-17-transportfly.
Foto: Martin Schmidt Jørgensen

Seahawk om bord på fregatten Niels Juel. I baggrunden ses en EH101.
Foto: Fregatten Niels Juel

Men den indgår ønskeligt også i større operationer i samarbejde med andre NATO-landes ubåde, maritime overvågningsfly, selvfølgelig en fregats operationsrum (O-rum) og ikke mindst F-35.

"Seahawk er ikke en helikopterudgave af F-35, men den kan mange af de samme ting som for eksempel sensorfusion og dermed deling af data til mange mennesker og enheder på meget kort tid. F-35 kan bruges i et meget stort område, og det kan Seahawk med sine sensorer også. Men ydermere er Seahawk i ASW-rollen (anti-submarine warfare, red.) formidabel til at *pinpointe* et specifikt mål og potentielt bidrage til at nedkæmpe det," fortæller BOR, der selv er en erfaren helikopterpilot og uddannet på både Black Hawk og Seahawk.

Dyppesonarer og torpedoer

Netop ASW-rollen har været ivrigt diskuteret siden anskaffelsen af ni styk Seahawk, der har været operative i Danmark siden 2017. En af helikopterens mange fortrin er, som BOR siger, ubådsbekæmpelse (ASW), men den funktion blev indledningsvis fravalgt, da det blev vurderet, at Seahawk primært skulle bruges til at understøtte, hvad der blev betragtet som Søværnets primære opgaver i Nordatlanten, nemlig suverænitetshåndhævelse, fiskerinspektion og Search and Rescue (SAR). I indeværende forsvarsforlig – altså også før Ruslands invasion af Ukraine – blev det dog besluttet også at anskaffe anti-ubådskapaciteten. ➡

"Seahawk i ASW-rollen (anti-submarine warfare, red.) er formidabel til at *pinpointe* et specifikt mål og potentielt bidrage til at nedkæmpe det."

FEATURE

MH-60R SEAHAWK

Dette medfører, at de taktiske opgaver kommer til at fylde mere i opgaveløsningen end nogensinde før, hvilket stiller nye krav til både organisationen, doktrinen og teknologien.

Forsvarsministeriets Materiel- og Indkøbsstyrelse (FMI) modtager således fra slutningen af 2023 til og med 2025 dyppesonarer og sonarbøjekasser til montering på Seahawk. Fra 2025 påbegynder FMI modtagelsen af torpedoer og øvelsestorpedoer.

BOR og hans kollegaer er godt i gang med at forberede sig.

"Mens vi venter på udstyret, har vi en tidsplan for, hvordan vi uddanner vores besætninger bedst muligt. For Eskadrille 723, Helicopter Wing og Flyvevåbnet er ASW en helt ny doktrin, hvor vi skal lære, hvad det vil sige at udføre ASW. Derefter begynder vi på at træne, hvordan vi udfører opgaven rent operativt," fortæller BOR.

Skibets forlængede arm

Et af de udførende led er seniorsergenten Henrik, der arbejder som SENSO (sensoroperatør). Han er oprindeligt uddannet til at arbejde i O-rum på Søværnets

SEAHAWK WALK-AROUND

Flyvevåbnet har produceret en knap otte minutter lang video, hvor testpiloten CAD præsenterer Seahawk og dens kapaciteter. Du kan se filmen ved at scanne QR-koden. God fornøjelse.

HENRIK

"Man er aldrig i tvivl om, at den nok skal få dig hjem igen."

enheder. Da Seahawk blev indført, blev han omskølet til at være en del af helikopterens besætning, der ud over SENSO tæller en pilot og en såkaldt TACCO (tactical coordinator), der sidder ved siden af piloten, samt en flyvende flymekaniker, der blandt andet betjener helikopterens våben.

Helikopteren er skibets forlængede arm og er i konstant forbindelse med skibet. Fordi helikopteren i modsætning til skibet ikke er begrænset af horisonten og kan bevæge sig med langt større hastighed, kan den overvåge et område, der er flere hundrede gang større, end hvad skibet med sine sensorer kan se.

En af de opgaver, Henrik har været med til at løse, var, da fregatten Iver Huitfeldt i 2020 var udsendt til Hormuzstrædet for at sikre trygheden for skibstrafikken. Her oplevede Henrik, hvor godt et værktøj til maritim overvågning Seahawk er.

"Når man på en tre timers mission får rapporteret al skibstrafikken i området ind velvidende, at det var en opgave, fregatten ville skulle bruge flere dage på, så har det virkelig været en god dag," husker Henrik.

"No rank in the cockpit"

Noget andet, han roser Seahawk for, er helikopterens gode stabilitet og store brændstoftank.

"Når vi flyver over havet og langt væk fra skibet, er vejret ofte omskifteligt, og der er den bare stabil. Man er aldrig i tvivl om, at den nok skal få dig hjem igen. Og med den store rækkevidde er det lettere at planlægge vores flyvning, så man ikke kommer tæt på nul. Det er en planlægning, vi alle er en del af. Det er naturligt nok. Hvis vi løber tør for brændstof, er det jo ikke kun piloten, det går ud over," siger Henrik.

Forskellen på at sidde i en Seahawk og i et O-rum er stor, mener Henrik. Det er noget helt andet at være en del af et O-rum, hvor der sidder 10-14 mennesker om bord på et skib, og så være en besætning på fire personer i en langt hen ad vejen selvstående enhed.

"Når man sidder der, har man mange arbejdsopgaver fordelt på så få personer, og det betyder selvfølgelig, at man bliver betroet et meget stort ansvar. De gode dage er, når man virkelig mærker, at man spiller hinanden gode. Vi siger, 'there is no rank in the cockpit'. Det kan være, det er dig, der opdager det, de andre har overset. Det er en tankegang, vi arbejder meget med, når vi rekrutterer nye besætningsmedlemmer. De skal være modne nok til at turde sige fra og stille spørgsmål, selv om det er til en kaptajn eller en major," siger Henrik.

Det tager omkring to år at uddanne en SENSO. Det er Eskadrille 723's tre mest erfarne SENSO'ere, heriblandt Henrik, der står for uddannelsen. Den lange uddannelsestid er en faktor, der tages med i forhold til at sikre fastholdelse i arbejdet.

Derfor er en Seahawk-besætning ikke udsendt på samme måde, som for eksempel hærfolk er. De fleste besætningsmedlemmer er af sted tre-fire måneder om året. Henrik er i kraft af sin instruktørfunktion ude cirka 10-12 uger om året plus nogle øvelser.

"Vi prøver at holde perioderne korte. Jeg synes, vi er gode til at understøtte folks behov, hvis de for eksempel har brug for at være hjemme længere tid end først antaget. Når vi er så få, og vores uddannelser er så lange og tunge, skal vores folk også kunne holde rigtig længe." 🌱

Flytekniker: Seahawk er en fryd at skruer på

"Vi går en spændende tid i møde."

Det siger flyteknikeren Lasse fra MH-60R Seahawk Maintenance Dock, der får travlt i de kommende år. Seahawk skal udstyres med dyppesonarer og sonarbøjekasser til at skyde sonarbøjer ud med og får kapacitet til at medbringe torpedoer, så den i tilgift til sine andre kvaliteter bliver udrustet til ubådsbekæmpelse, ASW (anti-submarine warfare).

"Der er nogle forskellige komponenter, vi skal have styr på, og vi skal konfigurere helikopteren på en helt anden måde, end vi har været vant til. Så vi skal både lære at omkonfigurere og fejlsøge," fortæller Lasse, hvis officielle titel er B1 flytekniker.

Han har arbejdet med Seahawk, siden han i 2018 blev færdig som F-16-tekniker. Sammen med en række andre nyuddannede blev han dog hurtigt hvervet og rykket fra Skrydstrup til Karup. Overgangen fra F-16 til Seahawk har ikke været vanskelig for ham. Blandt andet fordi begge flytyper kommer fra samme producent, Lockheed Martin, der nu ejer Sikorsky, hvor Seahawk er udviklet og bliver bygget.

"Jeg har haft fordel af tidligere at have arbejdet med noget, der er amerikansk udviklet og bygget, og kender jo sproget i Lockheed Martins manualer. De af mine kollegaer, der tidligere har arbejdet på Lynx, Fennec og EH101 har oplevet, at det tekniske fagsprog har været markant anderledes."

Født med brændstof i blodet

Lasse er nærmest født med flybrændstof i blodet. Hans far har arbejdet som mekaniker på Starfighter'en, så Lasse

er, som han siger det, "præget på en god måde".

Han omtaler Seahawk som en flyvende traktor. Og det er positivt ment.

"Den flyver bare. Mekanisk og teknisk er den ret simpelt opbygget. Det er dens fordel. Den er gennemprøvet, og det kan mærkes. Det er en fryd at skruer på den. Man skal ikke rive sig i håret over, hvad den nu spytter ud af fejl. Den brækker ikke ned på forskellige ting. Hvis den gør, er det de samme komponenter, vi ser igen og igen."

Dansk-norsk samarbejde

Norge har netop købt seks styk MH-60R-helikoptere, og det har banet vejen for en dansk-norsk udveksling af erfaringer. Allerede sidste år besøgte Lasse sine norske kollegaer, der lige nu bruger helikopteren NH90. De norske NH90 flyver med samme type ASW, som de danske Seahawk bliver udstyret med.

"De har en masse år på bagen, og deres erfaringer med implementering giver os en rigtig god sparring. Det er vidensdeling, vi kan gøre god brug af, så jeg ser bestemt frem til samarbejdet. De får også en masse erfaring ud af at komme ned til os og skruer på Seahawk."

Selv om Lasse mildt sagt føler sig godt hjemme, når han åbner helikopteren, sker det, at der opstår fejl, han ikke kender til. Det er en udfordring, han griber med glæde.

"Det er ens eget ansvar som tekniker at udfordre sig selv. Det giver en mulighed for at kigge godt igennem manualerne, og så giver det en tryghed i forhold til, at når jeg igen befinder mig i en uvant situation, så ved jeg, at jeg kan finde svaret."

Der kommer fly i morgen, måske

Forsinkede fly og strandede gæster gør arbejdspladsen på Station Nord i Grønland til noget af en udfordring. Tidsplaner rykkes konstant, og de fem stationsspecialister skal derfor sørge for, at flyvepladsen er klar til modtagelse af fly hver dag – døgnet rundt.

Station Nord ligger i Nordøstgrønland på Prinsesse Ingeborgs halvø. Stationen består af 40 næsten ens grønne barakker, hvis skilte på fronten afslører deres funktion. Håndtagene skal trykkes opad, så isbjørnene ikke kan åbne dem udefra, og alle døre åbner indad, så man kan grave sig ud, når sneen lægger sig helt op til taget. Foto: Christian Graff

Du kan høre den, men du kan ikke se den. Du kan mærke brummen fra dens motorer, mens forventningens glæde pibler frem i dig. Men langsomt forsvinder lyden af flyet. Du begynder at indstille dig på, at dit ophold på Station Nord i Grønland bliver længere, end du havde forventet.

På grund af de omskiftelige vejrforhold på Station Nord opleves det af og til, at et fly må cirkulere over stationen for derefter at ændre kursen tilbage mod Flyvestation Aalborg. Problemet er som regel manglende sigtbarhed på grund af snefald eller tåge. Når alt er hvidt i hvidt eller pakket ind i en tæt tåge, kan piloten simpelthen ikke finde landingsbanen.

Et fly er først ankommet til Station Nord, når det står på jorden. Først da kan du være sikker på, at du kan komme hjem igen.

Station Nord er Grønlands nordøstligste befolkede sted. Station Nord er placeret midt i det arktiske klima, der på et splitsekund kan ændre sig fra at være *clear sky* til orkanstyrke. Her gør fem stationsspecialister fra det danske forsvar tjeneste.

Anekdoterne om de problemer, det arktiske klima skaber, er mange. De fem stationsspecialister fortæller gerne lystigt i deres køkken, hvor de spiser deres måltider omgivet af udprint af ugens vejrudsigter og de nyeste flymeldinger fra flyvestationen i Aalborg. Køkkenet er stationens samlingspunkt, når besøgende gæster indlogerer sig på belægningsstuerne.

Køkkenet minder om et almindeligt dansk køkkenalrum med et langbord med flere siddepladser og et induktionskøkken. Møblementet kender de fleste af os fra folkeskolen: Træstole som passer ind i røde metalskinner under borde. Under større besøg er køkkenet kokkens Bentes domæne. Den af stationsspecialisterne meget værdsatte stamgæst forbereder her dagens tre vigtigste måltider. Væggene er pyntet med fotografier fra tidligere stationsspecialisters tjeneste, landkort over Arktisk Kommandos ansvarsområder, samt et verdens- og danmarkskort, som gæsterne traditionelt sætter en tegnestift i for at markere, hvor de kommer fra.

Stationsspecialisternes primære opgave er at sørge for, at stationen og den 1.800 meter lange landingsbane er funktionsdygtig året rundt – døgnet rundt. De fem stationsspecialister, i daglig tale kendt som "fupper", arbejder i rul af den simple årsag, at de kan afløse hinanden. Men alle poster skal bemannes. Der er som regel én fup i tårnet, én fup, der håndte-

✗ **Arbejdet med landingsbanen på Station Nord er meget sæsonbetonet. Solen går ned i oktober, hvorefter det er mørkt døgnet rundt. Stationsspecialisterne ser først solen stå op igen sidst i februar. Her lægges der blandt andet en rød streg på landingsbanen, så piloterne nemmere kan se den. Til foråret skræbes sneen af, og banen ændres til en gruslandingsbane. Foto: Malte Neve-Græsbøll**

rer godset og de resterende fupper står klar på *apron*, som er det areal på flypladsen, hvor flyveren taxier hen efter landing. Her står de klar til at modtage eventuelle besøgende gæster, frisk proviant og sørge for tankning af flyet.

Stationens arbejdsopgaver

Hvert år lander mere end 150 fly på Station Nord. Tilstedeværelsen ved Kongeriget i Arktis er vigtigt for Danmark og Grønland, da stationen er med til at hævde rigets suverænitet og være et støttepunkt for Slædepatruljen Sirius. Samtidig er Station Nord en af adgangsvejene, når forskere besøger Grønlands Nationalpark, som er verdens største.

Ikke mindst fungerer Station Nord som nødlandingsbane. Den er flytrafikkens sidste chance for nødlanding før ishavet. Stationsspecialisterne modtager både fly, der har et gøremål på stationen, men modtager samtidig også fly, der har brug for forsyninger – især brændstof – til deres videre rejse.

Før ankomsten af et fly begynder stationsspecialisterne snerydningen af landingsbanen og *apron* meget tidligt om morgenen - hvis ikke vejret tillader, at de kan gøre det dagen forinden.

Fupperne sender vejrobservationer til piloterne hjemme på flyvestationen i Aalborg klokken fire, fem og seks om morgenen. Ved sidste vejrobservation medsender de en banerapport, der beskriver landingsbanens beskaffenhed. Stationsspecialisten, der har morgenvagten, graver et lille hul i den komprimerede sne og med en stump fra en tom-

✗
Uddannelsen og tjenesten på Station Nord består i høj grad af vedligeholdelse, så det er eftertragtet at have en håndværkerbaggrund og i det hele taget være praktisk anlagt.
Foto: Christian Graff

mestok måles dybden af sneen. Et metalspyd måler temperaturen. Temperaturen er vigtig, for jo koldere landingsbanen er, desto hårdere er den at lande på. Om foråret, når temperaturen rammer minus 10 grader, lukker stationsspecialisterne banen, fjerner issålen, som er den komprimerede sne, og flyene kan nu sætte hjulene på en gruslandingsbane.

To timer før flyets ankomst er tårnet bemanded med én stationsspecialist. Han lytter med på radioen og tænder et system af specielle tofarvede lamper for at give piloterne den ideelle indflyvningsvinkel. I de mørke perioder opsætter fupperne desuden små banelys langs landingsbanen. Fuppen i tårnet fortsætter i en time efter afgang med at lytte med på radioen i tilfælde af fejl på flyet.

I dagene op til modtagelsen af fly har stationsspecialisterne forberedt returgodset. Her sender de overskydende materialer og stationens affald, typisk metalkrot, glas og el-affald, retur til Danmark. Alt, der ikke kan brændes, sendes hjem, da det ikke er tilladt at efterlade affald i nationalparken.

Når der ikke kommer fly til Station Nord, har de fem mænd ansvaret for at drifte og vedligeholde stationen. Driften af kongerigets nordøstligste bebyggelse kræver megen vedligeholdelse og bred teknisk snilde. Derfor er det eftertragtet, at stationsspecialisterne er praktisk anlagte og har en håndværksmæssig baggrund. Oveni vedligeholdelsen af Station Nord fører stationsspecialisterne tilsyn med de mange videnskabelige målestationer, der befinder sig i stationens øde og kolde områder.

Sommerhalvåret er den travleste periode for stationsspecialisterne, hvor der nemt ankommer fire til fem fly på en enkelt dag. I september måned begynder der at falde ro

over stationen. Kysten langs Nord- og Nordøstgrønland lukker, mørket sænker sig, og der går flere måneder, før stationens beboere får besøg og ser solen stå op.

Ensomme, men stærke

Station Nord har ikke adgang til internet. Det skyldes stationens placering i forhold til de geostationære satellitter. Stationsspecialisterne er mildest talt afskåret fra omverdenen og bor i deres egen lille tidslomme. Dette gør samtalerne på stationen en anelse anderledes, end hvis Google var lige ved hånden. Samtalerne bliver ofte meget lange, og hvis der opstår uforståenhed eller uenighed, må der slås op i bøger eller gamle opslag for at finde svarene.

I opgaveløsninger på værksteder og fagområder bliver de også nødt til at "nørde" en lille smule, da de ikke hurtigt kan finde en løsning på internettet. De prøver sig lidt frem og læser blandt andet i manualer for at finde en løsning.

Stationsspecialisterne på Station Nord er 'ensomme, men stærke', som mottoet på deres ærmemærke lyder, men de er bestemt ikke alene. Kendskabsgraden til hinanden forstærkes konstant, og de lærer hinanden så ekstremt godt at kende, at de nærmest kan færdiggøre hinandens sætninger. Det er da heller ikke internettet, men naturen, der er det store trækplaster i forhold til rekruttering af stationsspecialister. De fem fupper nyder en aktiv fritid, hvor de blandt andet kører på snescootertur, fisker i den hjemmebyggede fiskehytte eller går kilometerlange langrendsture sammen med stationens to slædehunde. En fritidsbeskæftigelse, som samtidig er livsnødvendig, er at skyde med skarpt i stationens fjerneste hjørne, hvor de rustne blikkønder står. På Station Nord er isbjørne en konstant og meget reel trussel.

Stations- og Patruljetjenesten Grønland har i øjeblikket seks stationsspecialistelever, der startede på uddannelsen tilbage i januar 2023. 🛠️

✗
Stationsspecialisterne på Station Nord har hver især fået fordelt fagområder, som de har ansvaret for. Ét af ansvarsområderne er "Vappe", bedre kendt som slædehunde. På stationen bor der to slædehunde, som er Slædepatruljen Sirius' reservehunde. Stationsspecialisternes opgave er at aktivere hundene og holde dem i topform, hvis Sirius skulle have brug for en udskiftning. Foto: Christian Graff

Forestil dig storebror og lillebror – forestil dig et ældstehold og et yngstehold. At gøre tjeneste på Station Nord varer 26 måneder, hvoraf noget af tiden er afsat til overlevering. De aftrædende stationsspecialister, ældsteholdet, skal videreformidle og lære al den information fra sig, som de har dannet sig gennem deres første år på Grønland. Inden de nye kommer så langt, at de kan sætte fødderne på Grønlands nordøstligste station og mærke de ekstreme temperaturer, skal de igennem et seks måneders langt uddannelsesforløb.

Uddannelsen tager eleverne igennem utallige fagligheder med et højt intensitetsniveau. De intense kurser giver mental udmattelse, da stationsspecialist-eleverne skal være omstillingsparate og klar på modtagelse af undervisning i fagligheder, de færreste har stiftet bekendtskab med.

Forberedt på at strande alene

Eleverne skal igennem alt lige fra dyrlægekursus og madlavningskursus til oplæring i meteorologi og brug af snerydningskøretøjer. Som en rød tråd gennem uddannelsen lægges der op til, at man som stationsspecialist skal kunne tænke ud af boksen og

Erfarne stationsspecialister og den berygtede vintertræning

stå klar med en løsning, når der er fejl eller mangler på stationen.

Ikke mindst skal eleverne igennem vintertræningen, der ikke bare er berygtet, men også i høj grad hemmelig. Eleverne ved ikke, hvad de vil blive udsat for og heller ikke, hvornår den finder sted. Det er her, stationsspecialist-eleverne får en smagsprøve på den særlige grønlandske natur.

De fysiske og psykiske grænser afprøves, og det er oftest her, kandidatfeltet indsnævres.

Vintertræningen, som finder sted på Station Mestersvig, forbereder stationsspecialist-eleverne på værste tænkelige scenarier. Man må ikke komme i en situation, hvor man ikke kan klare sig selv. Derfor skal eleverne være velforberedte på for eksempel at strande alene i de arktiske egne eller endda falde igennem isen. De skal kunne klare sig selv i et par døgn med de ting, de har i deres overlevelsestaske. En anden meget vigtig færdighed, eleverne skal demonstrere, er deres evner på ski. Det er et krav at kunne tilbagelægge mindst 50 kilometer på ski. Så langt kan der nemlig sagtens være til nærmeste hytte. ❄

Alene med bomben

Hvert år certificerer Forsvarets Ammunitionsrydningstjeneste, EOD (Explosive Ordnance Disposal), nye bomberyddere. Med sveden dryppende under de tunge, grønne bombedragter bliver de udsat for forskellige scenarier, hvoraf nogle er taget fra virkelige begivenheder, mens andre er opfundet til situationen. Formålet er at eksaminere dem i opgaver, en bomberydder kan risikere at komme ud for.

Scenarie: En russisk sangerinde skal optræde i Store Sal i Musikhuset i Aarhus. PET har på baggrund af hendes nationalitet vurderet, at et sikkerhedstjek er nødvendigt. Sprængstofhunde har i den forbindelse fundet en bombe under salen. Her er begrænset adgang for robotten Rullemarie, og der indsættes i stedet en bomberydder direkte for at undersøge sagen.

×

Scenarie: En gidseltagning har fundet sted i Kastrup Lufthavn, og gidseltageren er i besiddelse af hjemmelavede bomber. EOD og Politiets Reaktionspatrulje, Romeo, arbejder sammen for at få styr på situationen.

Scenario: Rivalerne Brøndby IF og FC København mødes til kamp på Brøndby Stadion. Før de to hold mødes, er det rutine at kontrollere for mulige trusler tilstedeværende på stadion. Her finder personalet, hvad der kan være en bombe på udebaneafsnittet.

Da adgangen til den mulige bombe er vanskelig, vælger bomberydderen at detonere den mistænkelige genstand. Det gør vedkommende ved at bruge en speciel EOD-ladning.

Foto: Leonora Frydensberg

Bombedragten: **EOD 10e**

- Dragten beskytter bomberydderen mod tryk, fragmenter og varme.
- Den er lavet af keramik og kevlar (som er stærkt vævet stof).
- Dragten (størrelse medium) vejer 26 kilo. Hjelmen vejer seks kilo.
- Dragten kan beskytte bomberydderen mod op til to kilo sprængstof detoneret på en meters afstand.
- Dragten kan beskytte rydderen mod 100 graders varme. Der kan være ild i dragten i mere end seks minutter, før bomberydderen tager skade af det.
- Ved hjælp af en 'quick-release'-funktion kan rydderen komme ud af dragten på under 30 sekunder.
- Der findes stemmestyring i hjelmen. Den kan for eksempel bruges til tænde for lyset. Stemmestyring aktiveres ved, at rydderen siger "Okay helmet...".

Bomberyddernes hjelm er en meget vigtig del af sikkerheden under opgaver. Visiret er lavet af panserglas – lige som ruderne i pansrede køretøjer – og har indbygget varme, så glasset ikke dugger.

×

Scenario: Et metrotog er til service på værkstedet. Da serviceteknikeren gennemgår toget, finder vedkommende en efterladt taske under et sæde. Han mistænker den for at være en bombe og slår alarm.

×

Først bliver Rullemarie kørt ind for at undersøge genstanden. Derefter trækker bomberydderen i bombedragten for selv at kigge nærmere og tage røntgenbilleder. Ved hjælp af et mobilt røntgenapparat får han fremkaldt elektroniske billeder på sin tablet.

×

Scenario: En taske er blevet efterladt i westernbyen i Legoland. Parkvagtten slår alarm og tilkalder både politi og EOD. Politiet har medbragt sine sprængstofhunde, der snusende afsøger området.

Scenarie: Radikale aktivister har plantet sprængstof rundtomkring på IKEAs nederste etage som en protest over, at produkterne bliver produceret i Kina. I samarbejde med politiet og Beredskabsstyrelsen får EOD styr på situationen.

Se video om certificering af ammunitionsryddere på Forsvarets youtubekanal

Når EOD rykker ud i deres hvide udrykningskøretøj, er det altid med to specialister om bord. Den ene er bomberydderen, den anden er køreren, der blandt andet er grej-ansvarlig og styrer robotterne. Disse specialbyggede køretøjer sendes ud omkring 1.000 gange om året.

EOD-veteran:

"Jeg havde det som om, jeg havde fået bank"

22 år. Så længe har seniorsergenten Ole været at finde i den tunge, grønne bombedragt. Mød manden, der var første bomberydder både i Irak og i Helmand, Afghanistan.

Hvad er det, der har drevet dig til at blive i det samme fag i så mange år?

"Først og fremmest det, at jeg kan fjerne en fare og gøre en forskel, både for soldater og civile. Jeg tror ikke, jeg var soldat, hvis jeg ikke arbejdede med EOD. Det er ikke soldaterlivet i sig selv, der tiltrækker mig, det er faget. Fordi EOD er et specielt fag, har vi en viden, som andre faggrupper, for eksempel også politiet har brug for. Vi bliver lyttet til og føler os som en ressource, der er vigtig og værd at have. Faget udvikler sig også konstant. Jeg har arbejdet med terrorbomber siden 2004, og der sker hele tiden noget nyt og spændende. Det er aldrig kedeligt at gå på arbejde. Og så er det selvfølgelig altid spændende at kunne få lov til at sprænge ting i luften."

Hvad er din største frygt?

"Min største frygt er at stå over for noget, jeg ikke kan håndtere og er nødt til at lade en bombe sprænge eller ikke kan redde liv. Min næststørste

frygt er at have uddannet en, der ender med at slå sig selv ihjel på en arbejdsopgave."

Var du nervøs, første gang du var ude på en skarp opgave?

"Ja, er du sindssyg! Da jeg var i Afghanistan, var det kun min fjerde gang som bomberydder. Jeg vidste udmærket godt, hvordan det fungerede, men det der med at gå hen til en bombe... jeg var så anspændt. Jeg havde så ondt i min krop dagen efter; Jeg havde det, som om jeg havde fået bank. Og så var jeg helt tomt følelsesmæssigt. Hvis en af mine drenge havde sagt 'bøh' til mig, var jeg begyndt at flæbe."

Er det svært at blive bomberydder?

"EOD er ikke raketvidenskab, men det er komplekst og kræver, at man kan agere og nytænke i udfordrende situationer. Man bliver ikke bomberydder uden bump på vejen. Jeg har fået at vide, at i England er det nemmere at blive jagerpilot, end det er at blive bomberydder på højeste niveau."

Tænker du aldrig over det farlige i arbejdet?

"Nej. Den dag, jeg bliver bange for noget, der tror jeg ikke, at jeg kan lave det her længere. Det håber jeg, at jeg har selvindsigt nok til at se. Men heldigvis gør vores træning, at vi går til opgaver med ro i maven. Som vi siger: 'train hard, fight easy.' 🧠

Ole under sin første udsendelse i Irak.

OLE Seniorsergent

- **Funktion:** Sagsbehandler EOD, instruktør og operativ national bomberydder
- **År i Forsvaret:** 24
- **År ved EOD:** 22
- **Tjenestested:** Ingeniørregimentet, Skive

En af de opgaver, Ole husker bedst, var, da han var en del af beredskabet i forbindelse med COP15 i København, 2009, hvor over 100 statsledere var samlet. En time efter Barack Obama var landet i lufthavnen, kørte liveindslag på TV 2 NEWS:

"På Tietgengade lige ved Hovedbanegården er der fundet en formodet bombe. Vi ender med at få lukket Københavns Hovedbanegård og evakueret noget af Istedgade. Det viser sig heldigvis bare at være en stjålet taske, men selv om det ikke var noget, så var alt det omkring det vildt spændende," husker Ole.

Blomster,

Da to store bomber fra anden verdenskrig sidste år blev fundet på Als, blev der ikke alene gravet i jorden, men også i historien. Honnør afdækker, hvordan sønderjyder tog engelske flyvere til sig og på deres egen måde gjorde oprør mod den tyske besættelsesmagt.

sovende

brandrør og kæmper

Natten

til den 25. juli 1943 ankommer to hårdt sårede engelske flyvere, Thomas og Reginald, til Sønderborg Hospital. De er eneste overlevende fra besætningen på et engelsk Halifax-bombefly på vej fra Yorkshire til Hamborg. Undervejs er flyet kommet væk fra sin eskadrille, skudt ned af en tysk natjager og styrtet ned i en frugtplantage ved Kær nord for Sønderborg.

Nyheden om styrtet breder sig i løbet af morgenen. Alle er berørte over den situation, og de lokale viser deres sympati ved at sende masser af buketter til de indlagte engelske flyvere.

Ifølge lokale kilder strømmer det ind med blomster i de engelske farver. De tyske vagtposter på gangen forbyder, at blomsterne afleveres til de forulykkede, men det vil personalet ikke acceptere. Reginald og Thomas skal mærke lokalbefolkningens opbakning. Sygeplejerskerne løser problemet ved kort at præsentere blomsterne for flyverne og efterfølgende sætte dem ind på andre patienters stuer og på eget kontor. Thomas når aldrig at nyde synet af blomsterne. Han dør et halvt døgn efter indlæggelsen. Kollegaen Reginald kæmper videre.

Ustabile og særdeles farlige

Den 29. oktober 2022 ringer telefonen hos Syd- og Sønderjyllands Politi.

"Vi har fundet en bombe," fortæller stemmen i den anden ende.

Cirka 30 børn og voksne fra foreningen Air Force Memorial Center Als er taget til Halifax-flyets nedstyrtningsssted nord for Sønderborg for med metaldetektorer i hænderne at lede efter besætnings personlige ejendele. Her finder de resterne af en bombe, der tydeligvis var detoneret under styrtet. Men endnu mere opsigtsvækkende og uhyggeligt finder de en tilsyneladende intakt 500-kilosbombe. Og kort tid efter endnu én.

Politiet tilkalder straks Forsvarets ammunitionsryddere, EOD (Explosive Ordnance Disposal).

»Det er ikke hverdagskost at stå overfor så store og farlige bomber«

Major Peter Jegsen, chef for Ammunitionsrydningstjenesten

"De første af vores folk på stedet gjorde store øjne, da de så, hvad vi stod overfor. Selv om vi ser mange ting, er det ikke hverdagskost at stå overfor så store og farlige bomber," siger major Peter Jegsen, der er chef for Ammunitionsrydningstjenesten.

EOD foretager en række tekniske undersøgelser af såvel bomberne som området. Muligheden for, at andre udetonerede bomber er undsluppet Halifax'ens bug, er bestemt til stede.

Kodeord i journalen

Sønderjylland i 1943 er præget af dybe grøfter mellem besættelsesmagten, de tysksindede danskere og resten. Det kan konstateres ved at læse i det sønderjyske politis indberetninger til rigspolicechefen og Justitsministeriet. Således har lokalformand for de danske nazister, Laurits Nielsen, anmeldt arbejdsmand, Hans Johan Christian Lassen, for "Uddeling og Salg af smaa engelske Flag (metal)", ligesom en lokal kvinde, Irma Caroline Hinriksen, er blevet indberettet for at nægte at sælge æg til en tysk underofficer. Begge disse indberetninger sender det lokale danske politi videre til Statsadvokaten for særlige anliggender.

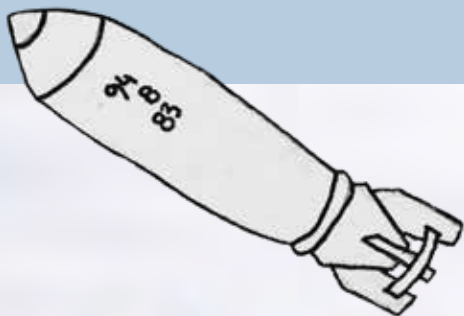
De to 500 kilosbomber bliver af chefen for ammunitionsrydderne kaldt "sovende kæmper".

Brandrør

Et brandrør er den detonator, der sidder på en granat eller flybombe. Udtrykket stammer fra, at der tidligere i eksplosive kanonkugler var et hul ind til krudtladningen; her var en lunte, som tændtes ved affyringen, og så brændte gennem hullet (røret). Detonation kan ske ved anslag/nedslag, forsinket (minutter eller timer efter nedslag), eller når bomben er nået ned i en forudindstillet højde.

Modstand, selv i form af tilsyneladende bagatelagtige handlinger, er med andre ord ikke risikofri. Sygehuspersonalet er derfor meget diskrete, når de identificerer og kommunikerer om tyskvenlige danskere for at sikre, at man ikke taler over sig i deres nærhed – eller for den sags skyld lægger dem på samme stue som modstandsfolk.

Pensioneret sygeplejerske og tidligere forstander for Haderslev Sygehus, Dagmar Bork, skriver i Sønderjysk Månedsskrift nr. 7 i 2006 følgende:

”Der blev indført kodeord i patientjournalen, når man med sikkerhed vidste, at den pågældende

var aktiv på tysk side. På Statshospitalet hed det: ”Patienten har kolde fødder”.

Ifølge samme artikel, som i 2007 blev genoptrykt i fagbladet Sygeplejersken, kan læseren konstatere, at historien om blomster til flyverne Thomas og Reginald langt fra er unik.

”Mod krigens slutning blev engelske fly i flere tilfælde skudt ned, og de sårede piloter indlagt på nærmeste sygehus. Fælles for dem var, at stuerne, hvor piloterne lå, bugnede af blomster og lækkerier, hilsener og opmuntringer tilsendt af den lokale befolkning. Fra lægelig side strakte man indlæggelses-

Med to 500 kilosbomber, der bliver sprængt på én gang, er man nødt til at lave en sikkerhedszone med en radius på 2.240 meter.

Shock Tube

Da en video af sprængningen i november bliver lagt på sociale medier, er der mange brugere, der spørger til en lysende streg, der observeres på jorden inden selve eksplosionen. Ifølge EOD er der tale om et ikke-elektrisk tændkabel – en såkaldt Shock Tube, der er et tre millimeter tykt plasticrør foret med et tyndt lag eksplosivt materiale. Ved denne sprængning bruges 250 meter Shock Tube. En detonator koblet på enden er forbundet til de i alt 10 kilo sprængstof placeret på bomberne. Den anden ende tændes med en gnisttænder. Shock Tube kommer i klare farver, der er lette at se. Efter endt sprængning ligger det nu tomme rør tilbage. Det rulles sammen og bortskaffes.

Se video af sprængningen på facebook:

tiden så langt, som det overhovedet var muligt, men på et tidspunkt sagde tyskerne stop, og englænderne gik en uvis skæbne i møde.”

Undersøger med plastikskeer

79 år efter Halifax-flyet styrtede ned, undersøger Forsvarets EOD-folk med først plastikskeer (af hensyn til eventuel magnetisk påvirkning af bomberne) og så endnu mere forsigtigt med fingrene bombernes tilstand. Det tager tid, da de er begravet i tyk blåler. De brandrør, (detonatorer), bomberne var blevet udstyret med, da Halifax'en fløj fra Yorkshire, viser sig at være af typen No.37. Det ene er endda brækket lidt af og sidder skævt på.

“Et No.37 brandrør er et kemisk brandrør og er meget farligt at have med at gøre. Det virker ved, at bomben antændes med en vis forsinkelse efter, at bomben har ramt bygningerne i den by, man kaster dem over. Og så er de også lavet sådan, at forsøger man at fjerne dem fra bomben, vil bomben gå af. Det betyder, at har man med et No.37 brandrør at gøre, så kan man ikke bare fjerne brandrøret fra bomben for at uskadeliggøre den. Det viste sig, at vi havde med sovende kæmper at gøre,” forklarer Peter Jegsen.

Inden den endelige identifikation af brandrørstypen blev det overvejet at bygge store volde rundt om bomberne. De ville kunne inddæmme trykbølgen fra bortsprængning af bomberne. Det ville derfor ikke være nødvendigt at evakuere lokalbefolkningen i så stort et omfang. Planlægningen af den ret så omfattende konstruktion af volde er allerede godt i gang. Men med de ustabile brandrør er der ingen vej uden om at fjerne truslen så hurtigt som muligt.

I løbet af planlægningen er EOD i konstant kontakt med kollegaer i Hamborg, der af åbenlyse årsager har stor erfaring med denne type brandrør og kan fortælle, hvor farlige de er.

Om eftermiddagen den 15. november anmoder Peter Jegsen og hans folk politiet om at få evakueret alle personer inden for en radius af 2.240 meter.

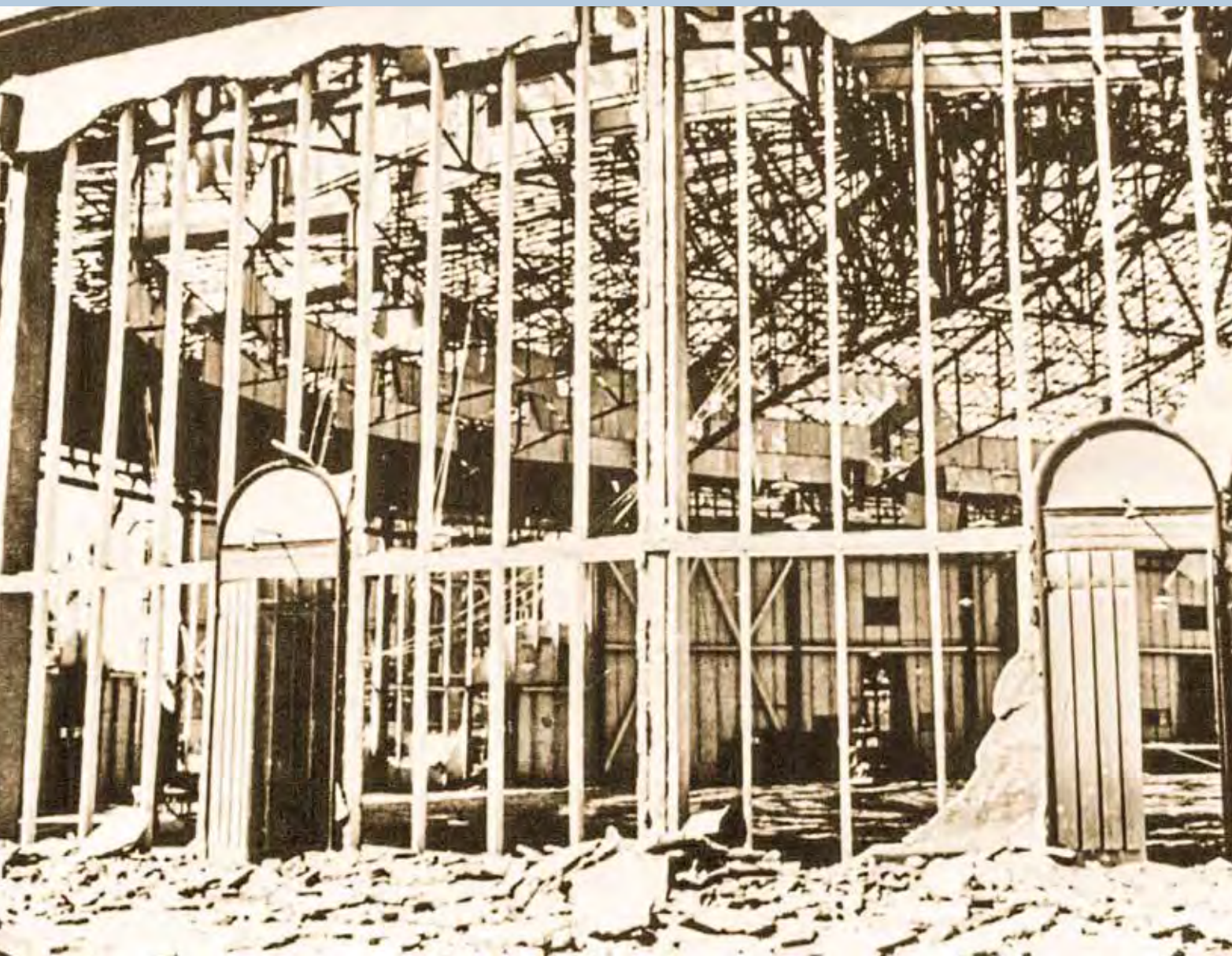
I løbet af morgenen den 16. november 2022 bliver der placeret fem kilo sprængstof oven på hver af bomberne. Det er vigtigt, at de placeres ovenpå, da trykbølgen vil forplante sig nedad og blive optaget af den kraftige lerbord. I ét hug bliver begge bomber uskadeliggjort – uden tilskadekomne og med minimale materielle skader.

Dermed er der endelig ryddet op efter Reginald, Thomas og deres fem besætningskollegaer. De er dog ikke glemt og bliver det næppe heller. I Kær står der i dag en mindesten med syv navne og en Royal Air Force-ko-karde på. Der bliver ofte lagt blomster. 🌸

Sabotageaktion gav det sidste knæk

Den 24. august 1943 detonerede en sprængladning på 28 kilo placeret af modstandsgruppen Holger Danske i Forum på Frederiksberg. Sprængningen af bygningen var med til at fremprovokere et brud på samarbejdet mellem den danske regering og besættelsesmagten.

Ventetiden var ulidelig for sabotøren Max Bæklund, som stod alene i Forums udstillingshal og var klar til at antænde sprængladningen.

"Sekunderne tikkede, minutterne tikkede, og jeg bliver mere og mere nervøs. Og så, da der var gået 4 minutter eller sådan noget lignende, så råber jeg: 'Er I der? Er I klar?'" har sabotøren Max efterfølgende fortalt. Nerverne spillede ham et puds. Han antog et rungende ekko fra sit råb som en bekræftelse fra de andre sabotører. Så tændte han luntten, der var indstillet til to minutter. Derefter skyndte han sig ud af bygningen.

Britisk sprængstof

Det var den 22-årige Poul Hansen med dæknnavnet Jelly, der forsynede modstandsgruppen Holger Danske med britisk sabotagemateriel. Han var uddannet i den britiske organisation Special Operations Executive (SOE) og var den 10. maj 1943 landet med faldskærm i nærheden af Hvidsten ved Randers. I begyndelsen havde han næsten intet britisk materiel, han kunne give modstandsfolkene, men situationen blev bedre i løbet af sommeren.

"Efterhånden som der kom flere forsyninger fra nedkastningsstederne i Jylland og siden også fra øerne, så kunne jeg i stigende grad også forsyne dem med de meget attråede engelske sprængstoffer," fortalte Jelly ifølge bogen *Modstand 1942-43: Samarbejdets fald*.

Holger Danske-gruppens kerne bestod af lederen Josef Søndergaard, der havde dæknnavnet Tom, og Povl Ryde Moesgaard med dæknnavnet Ewald, Max Bæklund, Gunnar Bjarnason og Preben Jarset med dæknnavnet Bob. De var dristige i deres valg af sabotagemål, men amatører når det kom til at håndtere sprængstof. Deres mål var at få samarbejdspolitikken til at kuldsejle, så Danmark kunne blive en allieret nation og yde sit til at besejre Tyskland.

Samme mål havde SOE's chef i Danmark Flemming B. Muus.

Flere tyske soldater til hovedstaden

I slutningen af august 1943 planlagde tyskerne at tilføre flere soldater til Københavnsområdet og beslaglagde i den forbindelse en række bygninger til indkvartering. Fra en kontakt i Frederiksberg Kommune fik Tom underretning om, at tyskerne skulle til at indrette udstillingsbygningen Forum til sovesal for 1.500 soldater, der ville rykke ind om aftenen den 24. august. På samme dag indkaldte Tom sine folk til møde.

"Klokken halv elleve blev gruppen trommet sammen (på Nyvej 10). Jeg forelagde en plan, der gik ud på følgende: Forum måtte sprænges i dag. Vi måtte prøve at komme ind i middagspausen," fortalte Tom om sabotageaktionen.

Ved 13-tiden fordelte sabotørerne sig omkring Forum. Tom, Ewald og Max skulle klædt ud som håndværkere trænge ind i Forum og holde bygningens inspektør og kontrollør op med pistoler samt placere de 28 kilo engelsk plastisk sprængstof, der var anbragt i en uskyldigt udseende ølkasse, midt i bygningen. Gunnar var lige uden for bygningen for at observere, mens Bob holdt i en taxa med en maskinpistol, hvis tyskerne skulle vise sig.

Den besværlige inspektør

Tom overraskede bevæbnet med en pistol inspektøren på sit kontor tæt ved Forums hovedindgang.

"Han gjorde mægtigt vrøvl og ville åbenbart prøve at lave numre. Jeg advarede ham skarpt og rådede ham til at passe på, da der ville blive skudt," har Tom fortalt.

Ewald havde taget sig af kontrolløren, der tog det mere roligt. De mødtes med Max, som havde placeret ølkassen med sprængstof på det planlagte sted og forklarede inspektøren og kontrolløren, hvad der skulle ske. Udenfor åndede alt fred og ro. Jelly, der ifølge sin instruks fra SOE ikke måtte deltage i sabotageaktivitet, observerede aktionen fra et gadehjørne. Han havde instrueret Holger

×

En rulle med PE2 plastisk sprængstof, æske med tidsblyanter og hylster til detonatorer. Farven på tidsblyanterne viser, hvor stor deres tidsforsinkelser er. Foto: Nationalmuseet.

Danske-gruppen, så godt han kunne. Nu var det op til de relativt uerfarne sabotører at håndtere sprængstof og lunte korrekt.

Skæbnesvanger utålmodighed

Inde i Forum spurgte den genstridige inspektør sabotørerne, om han måtte hente nogle ting på sit kontor. Tom og Ewald aftalte med Max, at de gik op på kontoret med inspektøren og kontrolløren, og at Max skulle vente med at tænde luntten til, de var færdige og havde forladt bygningen. Desværre var de to medarbejdere i Forum sløve til at samle deres ting på kontoret sammen. Kontrolløren spurgte, om han kunne nå at drikke en halv øl, han havde stående, hvilket Ewald lod ham gøre. Denne ventetid blev fatal. Nerverne overmandede Max, der stod i udstillingshallen uden at kende til forsinkelsen. Han tændte luntten og skyndte sig ud.

Oppe på kontoret fornemmede Ewald, at der var noget galt. Han gik ud på trappen og kastede et blik ind i hallen og så til sin store rædsel en rygende lunte. 15 sekunder havde de til at komme ud, vurderede han på luntens længde. De fire mænd styrtede ud af kontoret og ned ad trapperne. Ewald og kontrolløren nåede ud, inden sprængladningen detonerede, men værre gik det Tom.

◇→

×

Forum efter Holger Danske-gruppens sabotage 24. august 1943. Foto: Det Kongelige Biblioteks Billedsamling.

"Da vi befandt os her på vej ned i hallen, skete pludselig eksplosionen. Jeg hørte den ganske vist ikke, men jeg husker, at jeg pludselig så murene revne. Derefter blev jeg kastet en halv meter henad af gulvet, mens murbrokkerne, regnede ned," har han senere fortalt.

Groggy og blødende fra en flænge i ansigtet kom Tom ud af Forum. Chokerede tog Max og Ewald imod ham og fik ham bakset op på en cykel. Ewald kastede en jakke over hovedet på Tom, og han og Max trak afsted med deres sårede leder på hver side af cyklen. Det var besværligt for dem at komme væk, for folk strømmede til fra alle sider. De måtte gå ind i en tilfældig opgang og trænge ind i en lejlighed hos et ældre ægtepar, hvor de gemte sig. Tom havde stærke smerter i ryggen og døde i 1946 som følge af skaderne fra eksplosionen.

Raseri i Ulvebunkeren

Ud over at sprængningen i sidste ende blev fatal for Tom, var operationen en succes. Alle Forums vinduer blev smadret, og bygningen var gjort ubrugelig som indkvartering for tyskerne. Mange indbyggere i København og på Frederiksberg var begejstrede over aktionen, og i kølvandet på eksplosionen opstod der gadeuorden og slagsmål mellem danskere og tyske soldater. Øverste chef for besættelsesmagten i Danmark, Dr. Werner Best,

Josef Søndergaard (1906-1946) med dæksnavnet "Tom" var leder af Holger Danske-gruppen, der gennemførte sabotageaktionen ved Forum. Han kom alvorligt til skade og døde i 1946 som en følge af eksplosionen. Foto: Frihedsmuseet.

var netop på vej til Ulvebunkeren i Østpreussen – det nuværende Polen – for at drøfte forholdene i Danmark med Hitler, og sabotagen mod Forum var endnu et tegn på, at han ikke havde styr på situationen. Den kom oven i folkestrejker og uro i Esbjerg, Odense og Aalborg og talrige andre sabotageaktioner rundt omkring i landet. Hitler var så rasende på Werner Best, at han ikke ville mødes med ham. I stedet fik Werner Best strenge ordrer fra den tyske udenrigsminister von Ribbentrop om at stille et ultimatum til den danske regering,

der indbefattede indførelse af militær undtagelsestilstand, strejke- og forsamlingsforbud og dødsstraf for sabotage og våbenbesiddelse.

Den 29. august 1943 meddelte Werner Best ultimatummet til den danske regering, som efter et kort møde med Folketingets vigtigste politikere afviste at gennemføre de tyske krav. Dermed var det lykkedes sabotørerne og de danske SOE-agenter at bidrage til samarbejdspolitikens fald og vise, at der også var danskere, som gjorde en indsats i de allieredes kamp mod Tyskland. ☛

Sprængningsstedet inde i Forum. Her antændte sabotøren Max Bækklund lunten til de 28 kilos sprængstof. Foto: Det Kongelige Biblioteks Billedsamling.

Foto: Privat

Majør

Kim Thomas Hebsgaard Poulsen. Ingeniørregimentet – ansvarlig for uddannelse og reglementer i sprængningstjeneste i Forsvaret.

Sabotagen udført af modstandsbevægelsen under besættelsen minder mest om den del af sprængningstjenesten, som majør Kim Poulsen betegner som "grove opgaver", det vil sige. ødelæggelse af objekter på slagmarken – for eksempel. af et havareret køretøj, som ikke må falde i fjendens hænder. Dengang var sabotørerne

ofte generet af usikre såkaldte tændblyanter, hvis forsinkelse varierede meget efter temperatur, eller slet ikke virkede. Alternativet var lunter (tændsnor), der risikerede at slukke, inden eksplosionen gik af.

"I dag bruger man en træktænder, der er en lille anordning, der giver en gnist ind i tændsnoren, og dermed tænder det," siger majør Kim Poulsen. Metoden er meget pålidelig ifølge majør Kim Poulsen. Til større opgaver benyttes elektrisk antændelse, eller "non-el". Non-el er et meget tyndt og fleksibelt plastrør, der på indersiden har lidt sprængstof og ender i en detonator. Det kan benyttes

som forbindelse fra tændsted til sprængsted på samme måde, som man i mange år har anvendt et elkabel og el-detonator.

En anden gene ved datidens sprængstof var dets stærke marcipanlugt.

"Vores sprængstof er lugtfrit. Man skal dog beskytte sig mod allergi, så vi bruger engangshandsker, når vi håndterer sprængstof," siger Kim Poulsen.

"Generelt er sprængstoffet blevet mere sikkert og mere formstabil og mindre påvirkeligt over for kulde og varme," konkluderer han om sammenligningen mellem datidens og nutidens sprængstof.

Listen

Det daglige brød

I forlængelse af Honnørs tema "Fra ISS til FES" bringer vi denne gang fire eksempler på fodring og fortæring gennem tiderne.

TEKST: MARTIN FINNEDAL

Hærens Brødfabrik

► Før lønsedlen blev opfundet, blev soldater i århundreder helt eller delvist betalt i brød. I 1664 blev Hærens Brødfabrik således indviet, og den forsynede soldater med groft rugbrød helt frem til nedlæggelsen i foråret 1961. Brødfabrikken lå i Kastellet's Nordre Magasinbygning, og da produktionen var på sit højeste, stod hele 20 møller på voldene omkring København og forsynede brødfabrikken med mel. Kun én mølle, Kastelsmøllen, er i dag tilbage.

Koger, enkeltperson

► Enhver soldat, der har lavet mad i felten, kender det lille feltkomfur til sprittabletter, der tilføjer maden en let kemisk bismag. Koger, enkeltperson (udtales "koger komma enkeltperson"), som den har heddet i systemet siden 1969, blev oprindeligt specialfremstillet på baggrund af Forsvarets kravspecifikationer. Den udleveres fortsat til soldaten. I INTOPS bruger man typisk tændblokke i stedet for sprittabletter, da førstnævnte ikke er kategoriseret som farligt gods. Ud over koger, enkeltperson bruges der i Forsvaret forskellige typer af multifuel-brændere. Koger, enkeltperson er i dag en populær hyldevare på det civile marked.

Forplejningssektionen, Hjemmeværnsdistrikt Nordjylland

► Hvis for eksempel 1. Brigade ikke kan finde nok hænder til at stå for forplejningen, kan man søge støtte hos Hjemmeværnsdistrikt Nordjyllands Forplejningssektion. I 2022 rykkede det frivillige køkkenpersonale for eksempel ud til øvelse i Grafenwöhr, Tyskland, i 14 dage og to gange otte dage i Sennelager, Tyskland, for at stå for morgenmad, madpakker og aftensmad til mellem 200 og 400 sultne krigere. Forplejningssektionen ledes af frivillig Poul Lehman Nielsen (billedet) og kan samle frivillige fra så langt væk som Hjemmeværnsskompagni Hvidsten i Østjylland. Ifølge operations- og planlægningsofficer kaptajn Henrik Guldager er de frivilliges gennemsnitsalder dog ved at være lidt høj, og nye kræfter med kulinarisk interesse og også gerne erfaring skal være meget velkomne.

Springeren. 1964-1990

► Springeren (Delfinen-klassen) var den sidste ubåd, der blev bygget på Orlogsværftet på Holmen. Besætningen var på 33 mand – otte officerer og 25 sergenter og menige. Besætningen dog minus officererne, der spiste i officersmessen, både sov og spiste i torpedorummet, og det er beskrevet som, at man boede i en kuffert. Sovs og kartofler og hvide duge var der dag plads til. Netop pensioneret kommandør Felix Ebbestad mønstrede Springeren som torpedoofficier i 1985 og beskriver gulvet i kabyssen som værende to gange skostørrelse 43 lang. Ikke desto mindre var der friskbagt brød, æg og bacon om morgenen, en lun ret til frokost samt hovedret og måske dessert til aften. "Det var skam fin mad," husker Felix Ebbestad. Hvis man vil have en idé om, hvordan forholdene var om bord, kan man den dag i dag besøge Springeren, som er udstillet i Maritimt Oplevelsescenter i Aalborg.

A.

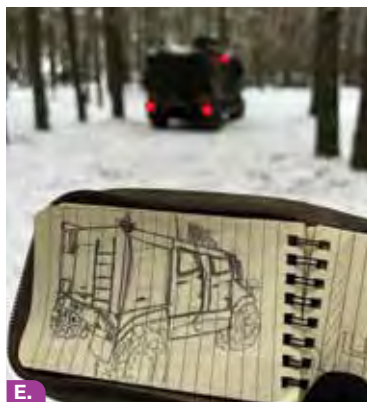
B.

C.

D.

E.

A. [@funder_fotografi](#)

Så er den første måned som nFP skudt i gang og [@1.panserinfanterikompagni](#) er så småt ved at være på plads således, at vi har kunne startet vores uddannelse.

B. [@museetskibenepaaholmen](#)

I går havde vi fornøjelsen af at få besøg af Søværnets Tamburkorps til museets julefrokost, tak for jeres besøg og jeres støtte i 2022!.

C. [@forsvaretsvedligeholdelse](#)

77-årige Irma hoppede lige ned i sædet på en F-16. Vi er taget til [@motorshowhøring](#), og her snakker vi med de besøgende om fly, motorer, mekanik, om at være civil i [@forsvaret.dk](#) – og ikke mindst om at være piloternes helte – flymekaniker.

D. [@claudiahøjbert](#)

Vi er kommet et godt stykke nordpå i kulden og sejler på det gode skib Triton.

E. [@andgregersen](#)

Har aldrig været særlig god til at tegne og har altid ment at, en treårig tegnede bedre end mig. Men fik opgaven at skulle tegne eaglen set i perspektiv og synes faktisk resultatet blev overraskende godt, og man kan da se, hvad det skal ligne.